

Anna Engelking   **Postkolonializm Józefa Obrębskiego**

- Bakuła B. 2006. Kolonialne i postkolonialne aspekty polskiego dyskursu kresoznawczego (zarys problematyki), "Teksty Drugie", nr 6, s. 11-33.
- Borkowska G. 2007. Polskie doświadczenie kolonialne, "Teksty Drugie", nr 4, s. 15-24.
- Borkowska G. 2008. Daleko od mitu. Kresy według Obrębskiego, "Prace Filologiczne. Seria Literaturoznawcza", nr 55, s. 123-130.
- Borkowska G. 2010. Perspektywa postkolonialna na gruncie polskim: pytania sceptyka, "Teksty Drugie", nr 5, s. 40-52.
- Ciancia K. 2021. On Civilization's Edge. A Polish Borderland in the Interwar World, Oxford University Press, New York. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190067458.001.0001>
- Cichoracki P. 2013. Tak zwani "tutejsi" na Polesiu jako zagadnienie polityczne w Polsce w latach 1921-1939, "Sprawy Narodowościowe", nr 42, s. 101-113. <https://doi.org/10.11649/sn.2013.006>
- Czapliński P. 2016. Kresowe narracje, [w:] Kresy Rzeczypospolitej, wielki mit Polaków. Od Kazimierza Wielkiego do mordy katyńskiego. Barwne dzieje wschodnich rubieży, okoliczności ich utraty i narodzin narodowej legendy, Polityka Spółka z o.o., Warszawa, s. 173-178.
- Engelking A. 2001. Poleska ekspedycja etnosocjologiczna Józefa Obrębskiego w latach 1934-1937. Organizacja. Metody badań. Problematyka. Uczestnicy, "Etnografia Polska", nr 1-2, s. 23-45.
- Engelking A. 2007. Polesie Józefa Obrębskiego, [w:] J. Obrębski, Polesie. Studia etnosocjologiczne, t. 1, red. A. Engelking, Oficyna Naukowa, Warszawa, s. 9-32.
- Engelking A. 2017. "Poleszuk" nieoswojony. Wokół funkcji chłopskości w konstruowaniu polskości, "Teksty Drugie", nr 6, s. 68-94. <https://doi.org/10.18318/td.2017.6.5>
- Engelking A. 2019. Nauka na usługach polityki? Przypadek Józefa Obrębskiego, "Sprawy Narodowościowe", nr 51, s. 1-24. <https://doi.org/10.11649/sn.1863>
- Engelking A. 2022. Polesie lat trzydziestych jako exemplum procesu zmiany społeczno-kulturowej w optyce etnosocjologii Józefa Obrębskiego, [w:] Przemiany życia społecznego i gospodarczego ludności wiejskiej w Polsce i krajach sąsiednich w okresie międzywojennym, red. D. Michaluk, Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu, Polskie Towarzystwo Historyczne Zarząd Główny, Ciechanowiec, s. 171-184.
- Grott O. 2013. Instytut Badań Spraw Narodowościowych i Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich w planowaniu polityki II Rzeczypospolitej Polskiej na Kresach Wschodnich, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Hunczak T. 1967. Polish Colonial Ambitions in the Inter-War Period, "Slavic Review", nr 4, s. 648-656. <https://doi.org/10.2307/2492615>
- Kowalski M.A. 2010. Dyskurs kolonialny w Drugiej Rzeczypospolitej, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Kruszelnicki W. 2012. Zwrot refleksyjny w antropologii kulturowej, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław.
- Kubica G. 2012. Badania terenowe Feliksa Grossa na żydowskim Kazimierzu w przedwojennym Krakowie - rekonstrukcja niedokończonego projektu, "Zeszyty Etnologii Wrocławskiej", t. 16, z. 1, s. 81-113.
- Kuper A. 1987. Między charyzmą i rutyną. Antropologia brytyjska 1922-1982, tłum. K. Kaniowska, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.

- Labbé M. 2019. National Indifference, Statistics and the Constructivist Paradigm. The Case of the Tutejsi ('the People from Here') in Interwar Polish Censuses, [w:] National Indifference and the History of Nationalism in Modern Europe, red. M. Van Ginderachter, J. Fox, Routledge, London-New York, s. 161-179. <https://doi.org/10.4324/9781315145402-9>
- Litwinowicz-Drożdżiel M., Stachowicz J., Haska A. 2022. Kolonie wyobrażone, kolonialne sny. Polska idea kolonialna przed rokiem 1939, "Przegląd Humanistyczny", nr 2, s. 7-9.
- Lubaś M. 2019. Dokument myśli otwartej. Studia poleskie Józefa Obrębskiego a rozważania o grupach etnicznych i stosunkach narodowościowych w polskiej etnologii i socjologii, "Sprawy Narodowościowe", nr 51, s. 1-20. <https://doi.org/10.11649/sn.1895>
- Łotysz S. 2021. Pińskie błota. Natura, wiedza i polityka na polskim Polesiu do 1945 roku, Universitas, Kraków.
- Nadolska-Styczyńska A. 2007. Kultury Afryki a działania naukowo-oświatowe Ligi Morskiej i Kolonialnej, "Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności", nr 8, s. 181-206.
- Obrębski J. 1936. Dzisiejsi ludzie Polesia, "Przegląd Socjologiczny", nr 3-4, s. 414-446.
- Obrębski J. 1936a. Problem etniczny Polesia, "Sprawy Narodowościowe", nr 1-2, s. 1-23.
- Obrębski J. 1936b. Problem grup etnicznych w etnologii i jego socjologiczne ujęcie, "Przegląd Socjologiczny", nr 1-2, s. 177-195.
- Obrębski J. 1936c. Statyczne i dynamiczne podejście w badaniach narodowościowych, "Sprawy Narodowościowe", nr 6, s. 585-600.
- Obrębski J. 1946. The Changing Peasantry of Eastern Europe, mps, "Obrębski Collection", Special Collections and University Archives, University of Massachusetts, Amherst, box 48, folder 111.
- Obrębski J. 2007. Polesie. Studia etnosocjologiczne, t. 1, red. A. Engelking, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Obrębski J. 2022a. Macedonia 1. Giaurowie Macedonii. Opis magii i religii pasterzy z Porecza na tle zbiorowego życia ich wsi. Studia etnosocjologiczne, t. 2, red. A. Engelking, J. Rękas, I. Upalevski, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Obrębski J. 2022b. Macedonia 2. Czarownictwo Porecza Macedońskiego. Mit i rzeczywistość u Słowian Południowych. [Rozproszone teksty epickie i liryczne. Zapisy terenowe]. Struktura społeczna i rytuał we wsi macedońskiej. Studia etnosocjologiczne, t. 2, red. A. Engelking, J. Rękas, I. Upalevski, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Paprocki S., red. 1938. I Zjazd Naukowy Poświęcony Ziemiom Wschodnim w Warszawie 20 i 21 września 1936 r. Polesie (Sprawozdanie i dyskusje), Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich, Warszawa.
- Po Dniach Kolonialnych, "Morze", maj 1938, s. 23-25.
- Puchalski P. 2018. Polityka kolonialna międzywojennej Polski w świetle źródeł krajowych i zagranicznych. Nowe spojrzenie (1918-1945), "Res Gestae. Czasopismo Historyczne", nr 7, s. 68-121.
- Puchalski P. 2022. Poland in a Colonial World Order. Adjustments and Aspirations, 1918-1939, Routledge, London-New York. <https://doi.org/10.4324/9781003131663>
- Ritz G. 2008. Kresy polskie w perspektywie postkolonialnej, ZORA URL, <https://doi.org/10.5167/uzh-5911>; dostęp 1.06.2024.

Wojciech Lipiński **Biblia, samowar i kobieta pogranicza**

Abakumowa-Zabunowa N.W. 2006. Russkoje nasilenije gorodow Biessarabii XIX w., Business-Elita, Kiszyniów.

Archichowska A. 2013. Modlitwa i uzdrowienie - dialog człowieka z Bogiem w religijności zielonoświątkowców na Polesiu, [w:] Dzisiejsze Polesie, red. W. Lipiński, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 191-211.

Brik E.P. 2014. Jewriei, [w:] Budżak. Istoriko-etnograficzeskije oczerki narodow jugo-zapadnych rajonow Odiesszcziny, red. A.I. Kisse, A.A. Prigarin, W.N. Stanko, PostScriptUm - SMIL, Odiessa, s. 389-438.

Bujanow E.W. 2014. Wierouczeniye i tieczeniya duchownych christian mołokan, "Rieligiiwiedieniye", nr 4, s. 3-14.

Bujskich J. 2016. Stereotypy wyznaniowe i wierzenia mitologiczne o "swoich" i "obcych" na Polesiu Zachodnim Ukrainy: przypadek wspólnot protestanckich, "Slavia Orientalis", t. 65, nr 1, s. 107-129.

Butkiewicz T. 1910. Obzor russkich siekt i ich tołkow, Tipografija Gubernskogo Prawlenija, Charków.

Chmielewska J. 2009. Kresowy Nowy Syjon, czyli muraszkowcy, [w:] W cieniu drzewa wiar. Studia nad kulturą religijną na pograniczach Slaviae Orthodoxae, red. M. Zowczak, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 87-124.

Dębiński K. 1910. Raskoł i sekty Prawosławnej Cerkwi Rosyjskiej. (Szkic historyczny), Biblioteka Dzieł Chrześcijańskich, Warszawa.

Dudzińska K. 2003. Religijność ewangelicznych chrześcijan-baptystów w środowisku prawosławnych i katolików, [w:] Podole i Wołyń. Szkice etnograficzne, red. Ł. Smyrski, M. Zowczak, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 93-114.

Gałkina A.W., Prigarin A.A. 2014. Russkije, [w:] Budżak. Istoriko-etnograficzeskije oczerki narodow jugo-zapadnych rajonow Odiesszcziny, red. A.I. Kisse, A.A. Prigarin, W.N. Stanko, PostScriptUm - SMIL, Odiessa, s. 555-602.

Hałas E. 2007. Konwersja. Perspektywa socjologiczna, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Kabuzan W.M. 1974. Narodonasilenije Biessarabskoj obłasti i lewobierieżnych rajonow Pridniestrowja (koniec XVIII - pierwaja połowina XIX w.), Sztiiinca, Kiszyniów.

Klibanow A.I. 1965. Istorija rieligioznogo siektantstwa w Rossii (60-je gody XIX w. - 1917 g.), Izdatielstwo "Nauka", Moskwa.

Kłeczek R. 2015. Postrzeżenie mniejszości wyznaniowych protestantów w wybranych wsiach staroobrzędowych ukraińskiego Budziaku, [w:] Lipowanie. Kultura religijna i tożsamość naddunajskich staroobrzędowców, red. W. Lipiński, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 359-384.
<https://doi.org/10.31338/uw.9788323518372.pp.359-384>

Kłoskowska A. 1996. Kultury narodowe u korzeni, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Kocyjewskij A.S. 1996. Formirowanije etnokonfiessionalnych obszcznostiej na jugie Ukrainy i w Biessarabii (wtoraja połowina XVIII - pierwaja połowina XIX ww.), [w:] Etnografija Piwdnja Ukrainy, wyd. 1, Odesa, s. 40-52.

Lubaś M. 2011. Różnowiercy. Współistnienie międzyreligijne w zachodniomacedońskiej wsi. Studium z zakresu antropologii społeczno-kulturowej, Nomos, Kraków.

Lunkin R., Prokof A. 2000. Molokans and Doukhobors: Living Sources of Russian Protestantism, "Religion, State and Society", t. 28, nr 1, s. 85-92. <https://doi.org/10.1080/713694749>

- Maksimowska A. 2009. Dyskurs o "wierze prawdziwej" i dyskurs o tradycji. Konstruowanie tożsamości przez staroobrzędowców z Homla i Wietki (Białoruś), [w:] W cieniu drzewa wiar. Studia nad kulturą religijną na pograniczach Slaviae Orthodoxae, red. M. Zowczak, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 157-189.
- Pawłow W. 1909. Statistika sojuza ruskich baptistskich obszczin za 1907 god, "Baptist", nr 8, s. 17-19.
- Pełczyński G. 2013. Ewangelikalizm w Rosji (XIX-XX wiek), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Prigarin A.A. 2000. Russkije staroobriadcy i siektanty w Jużnoj Ukrainie i Biessarabii: czislennost' i rassielenije w 1860-e gg., [w:] Archieołogija ta etnołogija Schidnoji Jewropy: materiali i doslidżennja. Zbirka naukowych robit, priswiaczena 135-riczczju ODU im. Miecznikowa, red. O.W. Smyntyna, Astroprint, Odesa, s. 1-27.
- Rodak O. 2015. Tworzenie i przekraczanie granic międzygrupowych w Budziaku - przypadek staroobrzędowców i prawosławnych z miejscowości Mirnoje, [w:] Lipowanie. Kultura religijna i tożsamość naddunajskich staroobrzędowców, red. W. Lipiński, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 331-368. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323518372.pp.331-358>
- Romanienko A. 1907. Pismo A.I. Romanienko, "Baptist", nr 5, s. 21.
- Smyrski Ł., Zowczak M., red. 2003. Podole i Wołyń. Szkice etnograficzne, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Statisticzeskoje... 1899. Statisticzeskoje opisanije Biessarabii sobstwienno tak nazywajemoj ili Budżaka s priłożenijem gienieralnogo płana jego kraja sostawlennoje pri graždanskoj sjomkie Biessarabii proizwołdiwszej po Wysoczajszemu powieleniju razmieżewanije ziemiel onoj na uczastki s 1822 po 1828-j god, Izdanije Akiermanskogo ziemstwa, Akierman.
- Stawiński P. 2000. Sekty, schizmy i herezje w Rosji (słownik), Piotr Stawiński, Kraków.
- Straczk J. 2006. Cmentarz i stół. Pogranicze prawosławno-katolickie w Polsce i na Białorusi, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Tkaczenko A.A. 2005. Nowyje materiały po istorii mołokan Juga Ukrainy: obszcziny Biessarabii, "Słowo Wiery", nr 17, <http://molokan.narod.ru/d/d1714.html>; dostęp: 3.09.2024.
- Urbańczyk J. 2013. Biblia w życiu członków wspólnoty zielonoświątkowej na Polesiu, [w:] Dzisiejsze Polesie, red. W. Lipiński, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 159-189.
- Zaszczuk A.I. 1862. Materiały dla geografii i statistiki Rossii, sobrannyje oficerami Gienieralnogo sztaba. Biessarabskaja obłast'. Cz. 2, Gławnoje uprawlenije Gienieralnogo sztaba, Sankt-Pietierburg.
- Zielenczuk W.S. 1979. Nasielenije Biessarabii i Podniestrowja w XIX w., Sztinca, Kiszyniów.
- Ziółkowski J. 2013. O protestantach na Polesiu, [w:] Dzisiejsze Polesie, red. W. Lipiński, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 139-158.
- Zowczak M. 1991. Kultura religijna polskiej wsi na Litwie. Raport z badań prowadzonych w rejonie wileńskim, w lipcu 1990 r., "Przegląd Wschodni", t. 1, z. 3, s. 527-555.
- Zowczak M. 1994. Mitologia zamawiania i mistyka zamów na podstawie współczesnych materiałów z Wileńszczyzny, "Literatura Ludowa", nr 4-6, s. 3-33.
- Zowczak M. 1998. Braśławszczyzna, białoruska prowincja. Szkice z kultury symbolicznej, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", t. 52, nr 1, s. 26-27.
- Zowczak M. 1998a. Modlitwa ludowa, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", t. 52, nr 1, s. 33-42.

Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Zowczak M. 2003. O długim trwaniu Polaków na Podolu. Imponderabilia tożsamości, [w:] Podole i Wołyń. Szkice etnograficzne, red. Ł. Smyrski, M. Zowczak, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 9-76.

Zowczak M., red. 2009. W cieniu drzewa wiar. Studia nad kulturą religijną na pograniczach Slaviae Orthodoxae, Wydawnictwo DiG, Warszawa.

Zowczak M. 2021. Wprowadzenie. Badania porównawcze kultury religijnej, [w:] Katolickie mniejszości wyznaniowe w Polsce i Ukrainie. Studia porównawcze, red. M. Zowczak, Oficyna Naukowa, Warszawa.

Zowczak M., red. 2021. Katolickie mniejszości wyznaniowe w Polsce i Ukrainie. Studia porównawcze, Oficyna Naukowa, Warszawa.

Julia Buyskykh   Pilgrim, Refugee, Wife, Scholar: Nervous Imaginations at Unsettling Borders

Balibar É. 2002. The Borders of Europe, in Politics and the Other Scene. Verso, London-New York, pp. 75-86.

Behar R. 1996. The Vulnerable Observer. Anthropology that Breaks Your Heart, Beacon Press, Boston.

Bolland C. 2015. Imagined Borders in the Modern World, "The Leviathan Journal of Politics and International Relations". <http://www.leviathanjournal.org/single-post/2015/03/19/INTERNATIONAL-Imagined-Borders-in-the-Modern-World-by-Calum-Bolland>; dostęp: 30.03.2025.

Buyskykh J. 2016. Ukrainian Scholar in Poland: Notes at the Margins, "LUD", vol. 100, pp. 153-160.

Federici S. 2018. Witches, Witch-Hunting, and Women, PM Press, Oakland.

Follis S.K. 2012. Building Fortress Europe. The Polish-Ukrainian Frontier, University of Pennsylvania Press, Philadelphia. <https://doi.org/10.9783/9780812206609>

Geertz C. 1973. The Interpretation of Cultures. Selected Essays, Basic Books, New York.

Stewart K. 2007. Ordinary Affects, Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.1515/9780822390404>

Taussig M. 1992. The Nervous System, Routledge, New York.

Trzuszczńska P. 2023. Challenges of Ethnographic Research with War Migrants from Ukraine, "Etnografia Polska", vol. 67, nos. 1-2, pp. 229-236. <https://doi.org/10.23858/EP67.2023.3396>

Zowczak M. 2011a. Ostrożnie z wyobraźnią! Uwagi o antropologii i demonologii, "Stan Rzeczy", no. 1, pp. 131-146. <https://doi.org/10.51196/srz.1.9>

Zowczak M. 2011b. Antropologia, historia a sprawa ukraińska. O taktyce pogranicza, "LUD", vol. 95, pp. 45-67.

Lech Mróz   Szlachta i muzyki

Buzek J. 1909. Rozsiedlenie ludności Galicji według wyznania i języka, "Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych", t. 21, nr 2, s. 7-11.

Dawne Pokucie... 2001. Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników. Wybór tekstów z lat 1794-1939, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa.

- Eberhardt P. 1994. Przemiany narodowościowe na Ukrainie XX wieku, Wydawnictwo Redakcja Obozu, Warszawa.
- Falkowski J. 1938. Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny, Towarzystwo Ludoznawcze, Lwów.
- Henryk L.Ja. 2014. Iwan Franko i chodackowa szlachta Berezowa: fol'klorno-istorycznyj aspekt, "Prykarpats'kyj wisnyk NTSZ. Fol'klorystyka. Slovo", t. 2, nr 26, s. 283-302.
- Hrabowec'kyj W. 1982. Hutsul'szczyna XIII-XIX stolit', Wyszczka Szkoła, L'viv.
- Halbwachs M. 2008. Społeczne ramy pamięci, tłum. M. Król, Aletheia, Warszawa.
- Niesiecki K. 1839-1845. Herbarz Polski, Wydawnictwo J.N. Bobrowicz, Lipsk.
- Ossendowski F. 1938. Karpaty i Podkarpacie, Wydawnictwo Polskie R. Wegnera, Poznań.
- Ricoeur P. 1995. Pamięć - zapomnienie - historia, [w:] Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy z Castel Gandolfo, red. E.-W. Böckenförde, przedm. K. Michalski, tłum. S. Amsterdamski, Znak, Kraków.
- Slyvka L. 2009. Halyc'ka dribna szlachta w Awstro-Uhorszczyni (1772-1914 rr.), serija "Zolotyj gryfon", Misto NW, Ivano-Frankivs'k.
- Slyvka L. 2009a. Pol'owi doslidzennja etnosocial'nocho rozwytku dribnoji szlajchty Halyczyny wprodowz XIX - na poczatku XX stolittja, "Materialy do Ukrajins'koji etnolochiji", t. 8, nr 11, s. 301- 307.
- Szematyzm... 1892. Szematyzm całego kleru greko-katolickiej eparchii Stanisławowskiej Na rok pański 1892, Stanisławów.
- Szematyzm... 1935. Szematyzm całego kleru greko-katolickiej eparchii Stanisławowskiej Na rok pański 1935, Stanisławów.
- Szuchiewicz W. 2010 [1902], Huculszczyzna, t. 1, Gra_fika, Warszawa.
- Ślusarek K. 2017. Drobna szlachta w Galicji - problem tożsamości społecznej, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne", t. 144, z. 2, s. 385-400. <https://doi.org/10.4467/20844069PH.17.021.6264>
- Vasyanovych O. 2008. Tradycyjno-pobutowa kultura hałyc'koji dribnoji szlajchty XIX - poczatku XX st. u tworczyti Andrija Czajkows'kocho, "Narodna tworczist' ta etnohrafija", nr 5, s. 99-105.
- Vincenz S. 1980. Na wysokiej połoninie. Prawda starowieku, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.

Надія Пастух „Там вічна мерзлота”: концепт чужини в оповідній традиції про депортації українців у Сибір у 40–50 рр. ХХ ст.

- Адамович С. 2017. „Я вже нічого не боюся, я вдома...”. <http://postup.if.ua/ya-vzhe-nichoho-ne-boyusya-ya-vdoma/>; доступ: 14.02.2025.
- Вронська Т. 2021. Люди, з яких мали виселити Україну. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/liudi-z-iaikh-mali-viseliti-ukrayinu/>; доступ: 14.02.2025.
- Зовчак М. 2010. Образы Сибири в памяти сосланных (XX век). Случай сказочной фабулизации, [в:] Сибирская деревня: история, современное состояние, перспективы развития, ч. 1, Омскбланкиздат, Омск, с. 325–331.

Качмар М. 2020. Депортація українців з Закерзоння у 1944–1945 роках: до і після (на матеріалах села Тулиголове Городоцького району Львівської області), „Народознавчі зошити”, № 3(153), с. 573–584.

Коваль-Фучило І. 2012. Голосіння, НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, Київ.

Коваль-Фучило І. 2018. Концепт „земля” в оповідях про примусове переселення, [у:] Lemkovia, bojkovia, rusini – dejiny, súčasnosť, materiálna a duchovná kultúra, т. 7 (2), Belianum, Banská Bystrica, с. 25–40.

Костомаров Н. 1863. Легенда о кровосмесителе, [у:] Костомаров Н. Исторические монографии и исследования, т. 1, Общественная польза, Санкт-Петербург, с. 329–258.

Кравцова Г. 2022. Симпатки підпілля у нурті визвольних змагань: мотиви національного опору та „червоного терору”, „Народознавчі зошити”, № 2(164), с. 401–416.

Кузьменко О. 2010. Концепт Батьківщина у парадигмі художніх образів простору в фольклорних новотворах про виселення (на матеріалі власних записів із Західної Бойківщини), „Література. Фольклор. Проблеми поетики”, вип. 34, с. 210–220.

Кузьменко О. 2013. Фольклорно-етнографічні записи з Покуття, липень 2013 р. (Коломийський, Городенківський, Снятинський р-ни Івано-Франківської обл.), [у:] Архів Інституту народознавства НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 731, арк. 134–136.

Кузьменко О. 2014. Фольклорно-етнографічні записи з Покуття (Тлумацький, Тисменицький р-ни Івано-Франківської обл., липень 2014 р.), [у:] Архів Інституту народознавства НАН України, ф. 1, оп. 2, од. зб. 742, арк. 124–128.

Кузьменко О. 2018. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн), Інститут народознавства НАН України, Львів. Луцько Є. 2015. Яворівщина у повстанській боротьбі. Розповіді учасників та очевидців, т. 2 Яворів, Растр-7, Львів.

Луцько Є. 2021. Повстанська боротьба у розповідях учасників та очевидців, т. 3 Бунів, Іваники, Калинівка, Поруденко, Наконечне Перше, Наконечне Друге, Коло, Львів–Дрогобич.

Новицький Я. 2009. Твори: у 5-ти томах, упор. Л. Іваннікова, І. Павленко, т. 3, ПП „АА Тандем”, Запоріжжя.

Панькіна Т. 2000. Концепт земля в українських прислів'ях та приказках, „Записки з українського мовознавства”, вип. 9, с. 99–108.

Пастух Н. 2022. „Земля для нього була понад все”: концепт землі в оповіданнях про переселення українців у 40–60 рр. ХХ ст., „Народознавчі зошити”, № 2(164), с. 424–426.

Попелюк Р. 2021. „Дітей викидали з поїзда, як жабок”. Історії репресованого материнства. https://localhistory.org.ua/texts/statti/ditei-vikidali-z-poyizda-ia-k-zhabok-istoriyi-represovanogo-materinstva/?fbclid=IwAR1gLbliXUe_5YcERIS3EUg2bGCRMx6Ku9QskaduUy2PVrLtS9U-6wiCgmA; доступ: 14.02.2025.

Пуківський Ю. 2021. „Ми не плакали. Навіть співали партизанські пісні”. [https://localhistory.org.ua/texts/statti/mi-ne-plakali-navit-spivali-partizanski-pisni/;](https://localhistory.org.ua/texts/statti/mi-ne-plakali-navit-spivali-partizanski-pisni/) доступ: 14.02.2025.

Франко І. 1980. Влада землі в сучасному романі, [у:] Франко І., Зібрання творів: у 50 т., т. 28, Наукова думка, Київ, с. 176–195. Халюк Л. 2013. Усні народні оповідання українців-переселенців Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння: жанрово-тематична специфіка, художні особливості, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, Київ.

- Харчишин О. 2022. Людська гідність у спогадах та переказах про національно-визвольну боротьбу українців 1940–1960-х рр.: мотивема „людина не тварина”, „Народознавчі зошити”, № 2(164), с. 304–313.
- Abassy M. 2017. Syberia w pamięci zesłańców i ich dzieci: Studium przypadku rodziny Żukowskich, "Politeja", т. 14, № 2(47), с. 241-248. <https://doi.org/10.12797/Politeja.14.2017.47.17>
- Ashliman D. L., Garry J. 2005. Identity Tests, [y:] Garry J., El-Shamy H. (ed.), Archetypes and Motifs in Folklore and Literature: A Handbook, M. E. Sharpe, New York, p. 235-242.
- Bashkuev V. 2012. Songs from Siberia: the folklore of deported Lithuanians, "Baltic Worlds", № 2, с. 15-18.
- Jürgenson A. 2014. The Symbols and Stereotypes of Siberia for Estonians and Their Historical Back-ground, "Folklore-electronic Journal of Folklore", № 58, с. 15-36. <https://doi.org/10.7592/FEJF2014.58.jyrgenson>
- Liugaitė-Černiauskienė M. 2021. Singing of Deportees and Political Prisoners: Aspect of Liminality, "Tautosakos darbai", № 61, с. 47-70. <https://doi.org/10.51554/TD.21.61.02>
- Theisen-Womersley G. 2021. Culturally Informed Manifestations of Trauma, [y:] Trauma and Resilience Among Displaced Populations: A Sociocultural Exploration, Springer, Cham. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-67712-1>; доступ: 03.02.2025
- Thompson S. 2016. Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends. https://ia800408.us.archive.org/30/items/Thompson2016MotifIndex/Thompson_2016_Motif-Index.pdf; доступ:14.02.2025.
- Zowczak M. 2021. "Tutejsi" i przesiedleńcy. Modernizacja kultury religijnej w etnograficznym kolażu, [y:] Katolickie mniejszości wyznaniowe w Polsce i Ukrainie. Studia porównawcze, ред. M. Zowczak, Oficyna Wydawnicza, Warszawa, с. 420-491.

Tadeusz Baraniuk **Imię i świat symboli**

- Alford R.D. 1988. Naming and Identity: A Cross-Cultural Study of Personal Naming Practices, HRAF Press, New Haven.
- Baraniuk T., Chromik B. (przygotowane do druku). Huculscy klucznicy - Jurij i Dmytro.
- Bodenhorn B., Bruck G. 2006. "Entangled in Histories": An Introduction to the Anthropology of Names and Naming, w: The Anthropology of Names and Naming, ред. B. Bodenhorn, G. Bruck, Cambridge University Press, Cambridge, s. 1-30. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511499630.002>
- Bystroń J.S. 1916. Słowiańskie obrzędy rodzinne. Obrzędy związane z narodzeniem dziecka, Akademia Umiejętności, Kraków.
- Fischer A. 1921. Zwyczaje pogrzebowe ludu polskiego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów.
- Iwińska D. 1987. Tkactwo i jego wyroby w plemieniu Dogon (Mali), "Materiały Zachodniopomorskie", t. 33, s. 327-365.
- Kawada J. 2004. Głos: studium z etnolingwistyki porównawczej, Universitas, Kraków.
- Kempiński A.M. 1993. Słownik mitologii ludów indoeuropejskich, Kantor Wydawniczy SAWW, Poznań.

- Kocój E. 2023. Ginący świat dziedzictwa kulturowego małych wspólnot w Rumunii, Księgarnia Akademicka, Kraków. <https://doi.org/10.12797/9788381389808>
- Luczyk W. 2007. Niektóre osobowości sobstwiennych imion w językowym kontekście (na materiale ukraińskiego języka), w: Kategorie semantyczne w tekście, red. P. Czerwiński, E. Straś, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 50-56.
- Malec M. 2001. Imię w polskiej antroponimii i kulturze, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Onyszczyk A. 1912. Z narodn'oho žytja Huculiw, "Materijaly do ukrajin'skoji etnologiji", t. 15, s. 90-158.
- Pastoureau M. 2006. Średniowieczna gra symboli, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Rutkowski M. 2022. Metodologie w onomastyce a kultura, "Onomastica", t. 66, s. 37-50. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.66.5>
- Sychta B. 1969. Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej, t. 3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Szuchewycz W. 1902. Huculszczyzna, t. 3, Naukowe Towarzystwo imeni Szewczenka, Lwów.
- Szuchewycz W. 1904. Huculszczyzna, t. 4, Naukowe Towarzystwo imeni Szewczenka, Lwów.
- Tołstaja S. 2008. Prostranstwo słowa. Leksykalna semantika w obszczeławianskiej pierśpietiwie, Indrik, Moskwa.
- Zowczak M. 2002. O wyższości świąt Wielkanocnych nad świętami Bożego Narodzenia, w: Fascynacje folklorystyczne. Księga poświęcona pamięci Heleny Kapetńskiej, red. M. Kapetński, A. Engelking, Wydawnictwo AGADE, Warszawa, s. 171-179.

Florentina Badalanova Geller The Solomonic Saga in Slavonic Parabiblical Traditions: Brief Notes on a Longitudinal Discourse

- Aarne A., Thompson S. 1961. The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography [= Folklore Fellows Communications № 184], 2nd rev. ed., Academia Scientiarum Fennica Helsinki; 1st ed.: 1928, Finnish Academy of Science and Letters (Suomalainen tiedeakatemia), Helsinki.
- Afanas'ev A.N. 1860. Narodnye russkie legendy, sobrannye A. N. Afanas'evym, ed. N. Shchepkin, K. Soldatenkov, Tipografija V. Gracheva et al., Moskva.
- Alekseev A.A. 1987. Perevody s drevneevrejskikh originalov v Drevnej Rusi, "Russian Linguistics. International Journal for the Study of the Russian Language", vol. XI, no. 1, pp. 1-20.
- Alekseev A.A. 2008. Apokryfy Tolkovoj Palei, perevedennye s evrejskikh originalov, [in:] Trudy Otdela Drevnerusskoj Literatury, ed. N.V. Ponyrko, vol. 58, Nauka, St. Petersburg, pp. 41-57.
- Ament-Kovács B. 2018. "So viele Menschen werden bleiben die unter einem Baum Platz haben..." Die historische ethnographische komparative und motivische Untersuchung eines deutschsprachigen Sibyllen-Buches in der ungarischen und ungrandeutschen Folklore, [in:] Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen / A Magyarországi Németek Néprajza, ed. Manherz Károly, vol. 33, ELTE Germanistisches Institut, Budapest, pp. 81-121.
- https://www.academia.edu/37530034/ So_viele_Menschen_werden_bleiben_die_unter_einem_Baum_Platz

[haben Die historische ethographische komparative und motivische Untersuchung eines deutschsprachigen Sibyllen Buches in der ungraischen und ungrandutschen Folklore](#); accessed: 30.04.2025.

Anonymous 2019. Proroctwo Królowej Saby czyli Przepowiednie Michaldy, Armoryka, Sandomierz.

Berdyczewski M.J. [= Mikhah Yosef Bin-Gorion]. 1996. Żydowskie legendy biblijne, trans. R. Reuven Stiller, pts. 1-2, URAEUS, Gdynia.

Bin Gorion M.J., Bin Gorion E., ed. 1990. Mimekor Yisrael (Abridged and Annotated Edition): Classical Jewish Folktales, ed. Dan Ben-Amos, trans. I.M. Lask, Indiana University Press, Bloomington.

Bin-Gorion M.Y. [= Micha Josef Berdyczewski / Mica Joseph Berdichevsky]. 1913-1927. Die Sagen der Juden, vols. 1-5, Rütten & Loening, Frankfurt am Main.

Bobrov A.G. 2017. Kitovras Efrosina Belozerskogo, [in:] Trudy Otdela Drevnerusskoj Literatury, ed. N.V. Ponyrko, vol. 65, Rostok, St. Petersburg, pp. 423-449.

Bondar' K.V. 2011. Povesti Solomonova tsikla: iz slavjano-evrejskogo dialoga kul'tur, Novoe slovo, Khar'kov, 2011. https://vtoraya-literatura.com/pdf/bondar_povesti_solomonova_tsykla_2011_izd.pdf; accessed: 30.04.2025.

Bondar' K.V. 2016. Iz nabljudenij nad tekstami slavjano-evrejskoj knizhnosti, [in:] Khazarskij Al'manakh, ed. O.B. Bubekok, vol. 14, Institut slavjanovedenija RAN, Moskva, pp. 38-64. https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2016_xazarskij_almanax_14.pdf; accessed: 30.04.2025.

Buslaev F. 1861. Istoricheskie ocherki russkoj narodnoj slovesnosti i iskusstva, vol. 1 (Russkaja narodnaja poëzija), vol. 2 (Drevnerusskaja narodnaja literatura i iskusstvo). Tipografija Tovarishchestva "Obshchestvennaja pol'za", St. Petersburg.

Čajkanović V. 1929. Srpske narodne pripovetke, Izdanje Knjižarnice Rajkovića i Ćukovića, Beograd.

Cary E. 1960. The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus, trans. E. Cary according to version by E. Spelman, Harvard University Press, Cambridge, MA; William Heinemann, London. <https://archive.org/details/dionysius-roman-antiquities-7-volumes-in-one-loeb/page/n1083/mode/1up>; accessed: 30.04.2025.

Chistov K. et al., eds. 1979. Sravnitel'nyj ukazatel' sjuzhetov: Vostochnoslavjanskaja skazka, Nauka, Leningrad.

Collins J. 1983. Sibylline Oracles (Second Century B.C. - Seventh Century A.D.). A New Translation and Introduction by J. J. Collins, [in:] The Old Testament Pseudepigrapha, vol. 1 (Apocalyptic Literature and Testaments), ed. J.H. Charlesworth, Doubleday, Garden City (NY), pp. 317-472. https://doi.org/10.5040/9780300287882.ch1_5

Daskalova-Perkovska L., Dobрева D., Kotseva J., Mitseva E. 1994. Bŭlgarski folklorni prikazki, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Okhridski", Sofija.

Dichov D. 2016. Erminija: Dicho Zograf, Inle, Sofija.

Federowski M. 1897. Lud Białoruski na Rusi Litewskiej. Materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877-1891 przez Michała Federowskiego, vol. 1 (Wiara, wierzenia i przesady ludu z okolic Wołkowyska, Słonima, Lidy i Sokółki), Nakład Akademii Umiejętności, Kraków.

Federowski M. 1902. Lud Białoruski na Rusi Litewskiej. Materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877-1893 przez Michała Federowskiego, vol. 2 (Baśnie, przypowieści i podania z okolic Wołkowyska, Słonima, Lidy i Sokółki), pt. 1 (Baśnie fantastyczno-mityczne), Nakład Akademii Umiejętności, Kraków.

- Federowski M. 1903. Lud Białoruski na Rusi Litewskiej. Materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877-1894 przez Michała Federowskiego, vol. 3 (Baśnie, przypowieści i podania z okolic Wołkowyska, Słonima, Lidy i Sokółki), pt. 2 (Tradycje historyczno-miejscowe, oraz powieści obyczajowo-moralne), Nakład Akademii Umiejętności, Kraków.
- Franko I. 1896 (2006). Codex Apocryphus e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr. Joannis Franko, vol. 1 (Apokryfy Starozavitni), Nakladom Naukovogo Tovaristva imeni Shevchenka, L'viv; new edition (ed. J. Mel'nik), Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, L'viv.
- Franko I. 1899 (2006). Codex Apocryphus e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr. Joannis Franko, vol. 2 (Apokryfy Novozavitni [Apokrifichni Evangelija]), Nakladom Naukovogo Tovaristva imeni Shevchenka, L'viv; new edition (ed. J. Mel'nik), Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, L'viv.
- Gaster M. 1887. Greco-Slavonic Ilchester Lectures on Greco-Slavonic Literature and Its Relation to the Folk-Lore During the Middle Ages. With Two Appendices and Plates, Trübner & Co, London.
- Gaster M. 1968 (1924). The Exempla of the Rabbis, Being a Collection of Exempla, Apologues and Tales Culled from Hebrew Manuscripts and Rare Hebrew Books, KTAV Publishing House, New York (1st ed.: 1924, Asia Publishing, Leipzig).
- Ginzberg L. 1909-1939. The Legends of the Jews, vols. 1-7; vols. 1 & 2 trans. Henrietta Szold; vol 3 trans. Paul Radin; vol. 7 (Index) by Boaz Cohen, Jewish Publication Society of America, Philadelphia.
- Gnatjuk V. 1897. Etnografichni materijali z Ugorskoï Rusi. Zibrav Volodymyr Gnatjuk, vol. 1 (Legendy i noveli) [= Etnografichnyj Zbirnyk, vol. 3], bound copy.
- Gnatjuk V. 1902. Galyts'ko-rus'ki narodni legendy. Zibrav Volodymyr Gnatjuk, vol. 1 [= Etnografichnyj Zbirnyk, vol. 12], bound copy.
- Hammerschmidt E. 1963. A Brief History of German Contributions to the Study of Ethiopia, "Journal of Ethiopian Studies", vol. 1, no. 2, pp. 30-48.
- Ivanov J., 1935. Starobŭlgarski razkazi. Tekstove, novobŭlgarski prevod i belezhki, Pridvorna Pechatnitsa, Sofija.
- Jatsimirskij A.I. 1921. Bibliograficheskij obzor apokrifov v juzhnoslavjanskoj i ruskoj pis'mennosti, vol. 1 (Apokryfy vetkhozavetnye), Rossijskaja Gosudarstvennaja Akademicheskaja Tipografija, Petrograd.
- Judin A.V. 1997. Onomastika russkikh zagovorov. Imena sobstvennye v russkom magicheskom fol'klore, Moskovskij obshchestvennyj nauchnyj fond, Moskva.
- Kagan-Tarkovskaja M.D. 2000. Slovo o Krestnom dreve (Podgotovka teksta, perevod i komentarij M. D. Tagan-Tarkovskoj), [in:] Biblioteka Literatury Drevnej Rusi, vol. 3 (XI-XII veka), ed. D.S. Likhachev, L. Dmitriev, A.A. Alekseev, N.V. Ponyrko, Nauka, Sankt-Peterburg, pp. 284-291, 402-406.
- Kamchatnov A.M., Mil'kov V.V. 2019. Apokrificheskij tsikl o Tsare Solomone v sostave Palei Tolkovoj, "Paleorosia. Ancient Rus: in Time, in Personalities, in Ideas", no. 11(1), pp. 200-228. <https://cyberleninka.ru/article/n/apokrificheskij-tsikl-o-tsare-solomone-v-sostave-palei-tolkovoy>; accessed: 30.04.2025.
- Karadžić V.S. 1988. Srpske narodne pripovijetle. Skupio i na svijet izdao Vuk Stefanović Karadžić, [in:] Sabrana dela Vuka Karadžića, vol. 3 (Srpske narodne pripovijetke [Српске народне приповијетке]), ed. M. Pantić, Prosveta, Beograd, pp. 39-190 (1st ed.: 1853; 2nd ed.: 1870).
- Kiperwasser R. 2021. Solomon and Ashmedai Redux: Redaction Criticism of bGitin 68b, "The Jewish Quarterly Review", vol. 111, no. 1, pp. 21-54. <https://www.academia.edu/44802524/Solo->

[mon and Ashmedai Redux Redaction Criticism of bGitin 68b](#) <https://muse.jhu.edu/article/786727>;
accessed: 30.04.2025. <https://doi.org/10.1353/jqr.2021.0002>

Kiperwasser R. 2023. Solomon and Kitovras Redux. Regarding Source Criticism of Palaea Interpretata, "HENOCH", vol. 45 (Historical and Textual Studies in Ancient and Medieval Judaism and Christianity), pp. 108-126.

https://www.academia.edu/113728832/Solomon_and_Kitovras_Redux_Regarding_Source_Criticism_of_Palaea_Interpretata; accessed: 30.04.2025.

Kolberg O. 1961-1978. Dzieła wszystkie, vols. 1-60, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Wrocław.

Kuznetsova V. 2010. Legendy "Narodnoj Biblii" o Solomone v adu: ustnye i knizhnye istochniki, "Kritika i Semiotika", no. 14, pp. 17-28.

Lunt H.G., Taube, M. 1988. Early East Slavic Translations from Hebrew?, "Russian Linguistics", vol. 12, no. 2, pp. 147-187. <https://doi.org/10.1007/BF02743711>

Lur'e J.S. 1964. Une légende inconnue de Salomon et Kitovras dans un manuscrit du XVe siècle, "Revue des études slaves", vol. 43, nos. 1-4, pp. 7-11. <https://doi.org/10.3406/slave.1964.1862>; https://www.persee.fr/doc/slave_0080-2557_1964_num_43_1_1862; accessed: 30.04.2025.

Mazon A. 1927. Le Centaure de la légende vieux-russe de Salomon et Kitovras, "Revue des études slaves", vol. 7, nos. 1-2, pp. 42-62. <https://doi.org/10.3406/slave.1927.7372>; https://www.persee.fr/doc/slave_0080-2557_1927_num_7_1_7372; accessed: 30.04.2025.

Petkanova D. 1978. Apokrifna literatura i folklor: apokrifnata khudozhestvena proza i folklorūt, Nauka i izkustvo, Sofija.

Petkanova D. 1982. Stara bŭlgarska literatura, vol. 1 (Apokrifi), Bŭlgarski pisatel, Sofija.

Polívka J. 1930. Sŭpis slovenských rozprávok, Matica slovenská, Turčiansky Svätý Martin.

Porfir'ev I. 1877. Apokrificheskie skazaniya o vetkhozavetnykh litsakh i sobytijakh po rukopisjam Solovet-skoj biblioteki. [= Sbornik Otdelenija Russkogo Jazyka i Slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk, no. 17(1)], bound copy.

Prokhorov G. 2000. Sudy Solomona (Podgotovka teksta, perevod i kommentarij G.M. Prokhorova), [in:] Biblioteka Literatury Drevnej Rusi, ed. D.S. Likhachev, L. Dmitriev, A. Alekseev, N.V. Ponyrko, vol. 3 (XI-XII veka), Nauka, Sankt-Peterburg, pp. 172-191, 385-386.

Pypin A.N. 1862. Pamjatniki otrechennoj russkoj literatury, izdavaemye Grafom Grigoriem Kushelevym-Bezborodko, vol. 3 (Lozhnye i otrechennye knigi russkoj stariny, sobrannye A. N. Pypinym), Tipografija P.A. Kulisha, Sankt-Peterburg.

Raybould R. 2016. The Sibyl Series of the Fifteenth Century (Brill's Studies in Intellectual History, vol. 261; Brill's Studies on Art, Art History, and Intellectual History, vol. 16), Brill, Leiden/Boston.

Russell J. 1995. The Archaeological Context of Magic in the Early Byzantine Period, [in:] Byzantine Magic, ed. Henry Maguire, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C., pp. 35-50.

Ryan W.F. 1999. The Bathhouse at Midnight. An Historical Survey of Magic and Divination in Russia. Sutton Publishing, Stroud (UK).

Ryan W.F. 2008. Games, Past Times and Magic in Russia. Presidential Address Given to the Folklore Society, 31 March 2007, "Folklore", vol. 119, pp. 1-13. <https://doi.org/10.1080/00155870701806134>

- Ryan W.F. 1986. Solomon, SATOR, Acrostics and Leo the Wise in Russia, "Oxford Slavonic Papers. New Series", vol. XIX, pp. 46-61.
- Schechter S. 1890. The Riddles of Solomon in Rabbinic Literature, "Folklore", vol. 1, no. 3, pp. 349-358. <https://doi.org/10.1080/0015587X.1890.9720020>
- Seymour J.D. 1924. Tales of King Solomon, Humphrey Milford, Oxford University Press, Oxford-London.
- Shapkarev K. 1891. Sbornik ot bŭlgarski narodni umotvorenija, pt. 1 (Prostonarodna bŭlgarska poezija ili bŭlgarski narodni pesni), vol. 3 (Pesni iz politicheskij zhivot), Pechatnitsa Liberalnij klub, Sofija.
- Silberman L.H. 1974. The Queen of Sheba in Judaic tradition, [in:] Solomon and Sheba, ed. J.B. Pritchard, Phaidon, London, pp. 65-84.
- Sokolov M. 1888. Kompiljatsija apokrifov bolgarskogo Popa Ieremii, [in:] M. Sokolov, Materialy i zametki po starinnoj slavjanskoj literature Matveja Sokolova, 1st ed. (I-V), Universitetskaja tipografija, Moskva, pp. 73-211.
- Spencer S.A. 2021. Matrifocal Retentions in Ethiopian Orthodox Traditions: The Madonna as Ark & Queen Makeda as Prefiguration of Mary; with Egyptian Queen Tiye & Pharaoh Hatshepsut as Reference, "African Identities", vol. 22, no. 1, pp. 75-96. <https://doi.org/10.1080/14725843.2021.1995325>; accessed: 30.04.2025.
- Świętek J. 1998. Brzozowa i okolica Zakliczyna nad Dunajcem: obraz etnograficzny (zbiór z lat 1897-1906) [= "Archiwum Etnograficzne", vol. 36, no. 2; bound copy], Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław.
- Thompson S. 1955-1958. Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends, vols. 1-6; revised and enlarged edition, Rosenkilde and Bagger, København (1st ed.: 1932-1936). <https://doi.org/10.2979/2395.0>
- Tikhonravov N. 1863. Pamjatniki otrechennoj russkoj literatury, sobrannye i izdannye Nikolaem Tikhonravovym, vol. 1, Tipografija Tovarishchestva "Obshchestvennaja pol'za", Sankt-Peterburg.
- Titova L.V. 1986. Fol'klornye obrabotki XVIII v. povesti o rozhdenii i pokhozhdenijakh tsarja Solomona, [in:] Istochniki po istorii russkogo obshchestvennogo soznanija perioda feodalizma, ed. K. Romodanovskaja, Nauka, Novosibirsk, pp. 209-251.
- Titova L.V. 2006. Povest' o rozhdenii i pokhozhdenijakh tsarja Solomona (Podgotovka teksta i kommentarij L. V. Titovoj), [in:] Biblioteka Literatury Drevnej Rusi, ed. D.S. Likhachev, L.A. Dmitriev, N.V. Ponyrko, vol. 15 (XVII vek), Nauka, Sankt-Peterburg, pp. 415-421, 520-521.
- Torijano P. 2002. Solomon the Esoteric King. From King to Magus, Development of a Tradition. (Supplement for the Journal of the Study of Judaism, vol. 73), Brill, Leiden, Boston, Koln. https://doi.org/10.1163/9789004494497_019
- Tvorogov O.V. 2000. Slovo o Soshestvii Ioanna Krestitelja vo Ad (Podgotovka teksta, perevod i kommentarij O. V. Tvorogova), [in:] Biblioteka Literatury Drevnej Rusi, vol. 3 (XI-XII veka), ed. D.S. Likhachev, L. Dmitriev, A.A. Alekseev, N.V. Ponyrko, Nauka, Sankt-Peterburg, pp. 262-274, 398-400.
- Ullendorff E. 1974. The Queen of Sheba in Ethiopian Tradition, [in:] Solomon and Sheba, ed. J.B. Pritchard, Phaidon, London, pp. 104-114.
- Uther H.J. 2004. The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography, vols. 1-3, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki [= Folklore Fellows Communications, nos. 284, 285, 286].
- Veselovskij A.N. 1872. Slavjanskije skazanija o Solomone i Kitovrase i zapapdnye legendy o Morol'fe i Merline (Iz istorii literaturnogo obshchenija Vostoka i Zapada), Tipografija V. Demakova, Sankt-Peterburg.

- Veselovskij A.N. 1880. Talmudicheskij istochnik odnoj Solomonovskoj legendy v russkoj Palee, "Zhurnal Ministerstva Narodnogo Prosveshchenija", no. 208, pp. 298-300.
- Veselovskij A.N. 1881. Razyskanija v oblasti russkogo dukhovnogo stikha (V): Novye dannye k istorii Solomonovskikh skazanij, "Sbornik Otdelenija Russkogo Jazyka i Slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauka", vol. 28, no. 2, pp. 73-147.
- Veselovskij A.N. 1883a. Razyskanija v oblasti russkogo dukhovnogo stikha (X): Zapadnye legendy o Dreve Kresta i Slovo Grigorija o trekh krestnykh drevakh, "Sbornik Otdelenija Russkogo Jazyka i Slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk", vol. 32, no. 4, pp. 367-424.
- Veselovskij A.N. 1883b. Zametki po literature i narodnoj slovesnosti (1): Épizod o Juzhskoj tsaritse v Palee, "Sbornik Otdelenija Russkogo Jazyka i Slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk", vol. 32, no. 7, pp. 1-8.
- Veselovskij A.N. 1886. Zametki k istorii apokrifov (1): Eshche neskol'ko dannykh dlja molitvy Sv. Sisinija ot trjasavits; (2): Rafli; (3): K legendam o Solomone, "Zhurnal Ministerstva Narodnogo Prosveshchenija", no. 245, pp. 288-302.
- Watson P.F. 1974. The Queen of Sheba in Christian Tradition, [in:] Solomon and Sheba, ed. J.B. Pritchard, Phaidon, London, pp. 115-145.
- Whittaker, M. 1984. The Testament of Solomon, [in:] The Apocryphal Old Testament, ed. H.F.D. Sparks, Clarendon, Oxford, pp. 733-751.
- Zowczak M. 2000. Biblia Ludowa: Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, FUNNA, Wrocław.

Mikołaj Olszewski **Jana Boemusa Omnium gentium mores, leges et ritus – początki etnologii**

- Boemus Ioannes. 1510. Omnium gentium mores, leges et ritus ex multis clarissimis rerum scriptoribus, Augustae Vindelicorum.
- Hodgen M.T. 1953. Johann Boemus (fl. 1500): An Early Anthropologist, "American Anthropologist", t. 55, nr 2, s. 284-294. <https://doi.org/10.1525/aa.1953.55.2.02a00360>
- Hodgen M.T. 1964. Early Anthropology in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, University of Pennsylvania Press, Philadelphia. <https://doi.org/10.9783/9780812206715>
- Huber M. 1955. Boemus, Johannes, [w:] Neue Deutsche Biographie, t. 2, Duncker und Humblot, Berlin, s. 403, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd104230894.html#ndbcontent>; dostęp: 12.01.2025.
- Kohl R. 1938. Die Geistesgeschichtliche Bedeutung der Deutschlandkapitel im Repertorium des Johannes Boemus Aubanus, "Zeitschrift des Vereins für Volkskunde", t. 9, s. 191-200.
- Kugler H. 2005. Boemus, Johannes, [w:] Verfasserlexicon. Deutscher Humanismus, t. 1, De Gruyter, Berlin-New York, s. 209-217.
- Petermann W. 2004. Die Geschichte der Ethnologie, Peter Hammer Verlag, Wuppertal.
- Ruland C. 1876. Boemus, Johannes, [w:] Allgemeine Deutsche Biographie, t. 3, Duncker und Humblot, Leipzig, s. 30, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd104230894.html#adbcontent>; dostęp: 12.01.2025.

Schmidt E. 1904. Deutsche Volkskunde im Zeitalter des Humanismus und der Reformation, E. Ebering, Berlin.
<https://doi.org/10.5840/wcp21905237>

Schmidt E. 1939. Johannes Böhm aus Aub. Die Entstehung der deutschen Volkskunde aus der Humanismus, "Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte", t. 12, s. 94-111.

Vogel K.A. 1995. Cultural Variety in a Renaissance Perspective: Johannes Boemus on "The Manners, Laws and Customs of all People" (1520), [w:] Shifting Cultures: Interaction and Discourse in the Expansion of Europe, red. H. Bugge, J.P. Rubiés, LIT Verlag, Münster, s. 17-34.

Magdalena Lubańska **Od uzdrawiających skarpetek babci Wery do welonu Matki Bożej. Fenomen tekstylnych relikwii w obszarze kulturowym Slavia Orthodoxa Byzantina**

Ałmazow A.I. 1900. Wraczewałnyje molitwy. K matieriałam i issledowanijam po istorii ruskogo rukopisnogo Trebnika, t. 43, Ekonomičeskaja tipografija pocztowaja, Odiessa.

Angłuszewa A. 2008. Kiprijan, mitropolit Kijewski, Moskowski i Wseruski, [w:] Istorijata na byłgarskata srednowekowna literatura, red. A. Miltenowa, Iztok-Zapad, Sofija, s. 582-597.

Avner R. 2011. The Initial Tradition of the Theotokos at the Kathisma: Earliest Celebrations and the Calendar, [w:] The Cult of the Mother of God in Byzantium. Texts and Images, red. L. Brubaker, M.B. Cunningham, Routledge, Burlington, s. 9-30.

Awksentij A. 2007. Liturgika, IMN, Płowdiw.

Awksentij A. 2012. Eortologija. Istorija na prawosławnite praznici i posti, IMN, Płowdiw.

Belting H. 2010. Obraz i kult. Historia obrazu przed epoką sztuki, tłum. T. Zaorski, słowo/obraz terytoria, Gdańsk.

Brownrigg R. 2003. Wszystkie postacie Nowego Testamentu, tłum. R. Stiller, Oficyna Naukowa, Warszawa.

Cameron A. 1979. The Virgin's Robe, "Byzantion", t. 49, s. 42-56.

Drzewiecka E. 2008. Obraz Bogurodzicy jako mediatorki wyobcowanych w "Słowie świętego Tomasza Apostoła o wyniesieniu Przenajświętszej", "Slavia Meridionalis", t. 16, nr 8, s. 227-244.

El-Badawi E. 2006. Tales of King Abgar: A Basis to Investigate Earliest Syrian Christian Syncretism, "Journal of Assyrian Academic Studies", t. 20, z. 2, s. 25-44.

Griffith, S.H. 2010. The Doctrina Addai as a Paradigm of Christian Thought in Edessa in the Fifth Century, "Hugoye: Journal of Syriac Studies", t. 6, z. 1, s. 269-292. <https://doi.org/10.31826/hug-2010-060111>

Guscini M. 2009. The Image of Edessa, Brill, Leiden. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004171749.i-242>

Kessler H.L., Wolf, G. 1998. The Holy Face and the Paradox of Representation, "Villa Spelman Colloquia", t. 6, s. 298-302.

Krausmüller D. 2016. Making the Most of Mary: The Cult of the Virgin in the Chalkoprateia from Late Antiquity to the Tenth Century, [w:] The Cult of the Mother of God in Byzantium, red. L. Brubaker, M.B. Cunningham, Routledge, Burlington, s. 273-300.

Lubańska M. 2019. Praktyki lecznicze w prawosławnych monasterach w Bułgarii. Perspektywa antropologii (post)sekularnej, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323538646>

Lubańska M. 2021. Healing Fabrics in Contemporary Practices of Bulgarian Pilgrims and Their Liturgical, Iconographic, and Theological Entanglements with Byzantine Religious Sensorium, "Journal of Orthodox Christian Studies", t. 4, nr 1, s. 43-68. <https://doi.org/10.1353/joc.2021.0003>

Maguire H. 2011. Body, Clothing, Metaphor: The Virgin in Early Byzantine Art, [w:] The Cult of the Mother of God in Byzantium. Texts and Images, red. L. Brubaker, M.B. Cunningham, Birmingham Byzantine and Ottoman Studies, Burlington, s. 39-52.

Majeska P. 1984. Russian Travelers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth Centuries, Dumbarton Oaks, Washington.

Mango C.A. 1998. The Origins of the Blachernae Shrine at Constantinople, [w:] XIII Congressus Internationalis Archaeologiae Christianae: Radovi XIII Medunarodnog Kongresa za Starokrscansku Arheologiju, Muzeum Archeologiczne w Splicie, Split-Poreč, s. 61-76.

Mutafov S. 1992. Medicinata w byłgarskata ikonopis, BAN, Sofija.

Obreński J. 2022. Macedonia 1. Giaurowie Macedonii. Opis magii i religii pasterzy z Porecza na tle zbiorowego życia ich wsi, red. A. Engelking, J. Rękas, I. Upalevski, Oficyna Naukowa, Warszawa.

Ousterhout R., red. 1995. The Virgin of the Chora. An Image and its Context, [w:] The Sacred Image. East and West, red. R. Ousterhout, University of Illinois Press, Chicago, s. 91-109.

Ousterhout R. 2015. Water and Healing in Constantinople. Reading the Architectural Remains, [w:] Life is Short, Art Long. The Art of Healing in Byzantium, Pera Müzesi Yayını/Pera Museum Publication, Sтамбул, s. 65-77.

Peew T., Marczew D. 2014. Stari fotografii i ot Stanimaka i Stanimaszko. Album, cz. 1, Ekobelan, Asenowgrad.

Smykowska E. 2008. Liturgia prawosławna: mały słownik, Verbinum Wydawnictwo Księży Werbistów, Warszawa.

Starowieyski M. 1977. Apokryficzna korespondencja króla Abgara z Chrystusem. Wstęp, przekład z greckiego, komentarz, "Studia Theologica Varsaviensia", t. 15, nr 2, s. 177-200.

Starowieyski M. 2003. Wstęp do Legendy o Galbiosie i Kandidosie, [w:] Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne, cz. 2, red. M. Starowieyski, Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 827.

Starowieyski M. 2003a. Wstęp do Transitus Jana Teologa, [w:] Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne, cz. 2, red. M. Starowieyski, Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 799.

Starowieyski M. 2003b. Wstęp do Transitus Józefa z Arymatei, [w:] Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne, cz. 2, red. M. Starowieyski, Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 810.

Starowieyski M. 2007. Wstęp ogólny: Legenda Edeska i św. Tadeusz Apostoł, [w:] Apokryfy Nowego Testamentu. Apostołowie, cz. 2, red. M. Starowieyski, Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 1033-1037.

Talbot A.M. 2012. Introduction, [w:] Miracle Tales from Byzantium, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts-London.

Tycner-Wolicka M. 2009. Opowieść o wizerunku z Edessy. Cesarz Konstantyn Porfirogeneta i nieuczyniony ręką wizerunek Chrystusa, Avalon, Kraków.

Uspienski L. 1993. Teologia ikony, W drodze, Poznań.

Vassilaki M., red. 2005. Images of the Mother of God. Perceptions of Theotokos in Byzantium, red. M. Vassilaki, Routledge, London-New York.

Vikan G. 2003. Sacred Images and Sacred Power in Byzantium, Ashgate Variorum, Burlington.

Wilkinson J. 2015. Jerusalem Pilgrims before the Crusades, Oxbow Book, Havertown.

Wortley J.T. 1999. The Byzantine Component of the Reliquary of Constantinople, "Greek, Roman, and Byzantine Studies", nr 40, s. 353-378.

Wortley J.T. 2005. The Marian Relics at Constantinople, "Greek, Roman, and Byzantine Studies", nr 45, s. 171-187.

Piotr Cichocki, Małgorzata Owczarska **Biblie postkolonialne. Dwugłos**

Hall D. 1998. Pod wieżą Babel – po komunizmie, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, t. 240, nr 1, s. 28–32.

Kirchner A., Radkowska M. 1998. Eklektyczny obraz świata (w kontekście tradycyjnej religijności), „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, t. 240, nr 1, s. 13–27.

Smyrski Ł., red. 2005. Etnografia lokalnych znaczeń. Monografia społeczności lokalnej okolic Dziewieniszek na Wileńszczyźnie, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Agnieszka Halemba **„Protestanckie skrzywienie” i ołtarz stworzenia w Dorfie**

Asad T. 1993. Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam, Johns Hopkins University Press, Baltimore-London.

Berger P.L. 1967. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion, Anchor Books, Garden City, New York.

Bonhoeffer D. 1970. Wybór pism, wyb., opr. i noty wstępne A. Morawska, Biblioteka Więzi, Warszawa.

Bonhoeffer D. 2010. Letters and Papers from Prison, red. E. Bethge, tłum. R.H. Fuller, F. Clarke, J. Bowden, Fortress Press, Minneapolis.

Cannell F. 2005. The Christianity of Anthropology, "Journal of the Royal Anthropological Institute", t. 11, nr 2, s. 335-356. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2005.00239.x>

Cannell F., red. 2006. The Anthropology of Christianity, Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.1215/9780822388159>

Casanova J. 1994. Public Religions in the Modern World, University of Chicago Press, Chicago. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226190204.001.0001>

Casanova J. 2008. Public Religions Revisited, Fordham University Press, New York. https://doi.org/10.30965/9783657766710_017

- Davie G. 1990. Believing without Belonging: Is This the Future of Religion in Britain?, "Social Compass", t. 37, nr 4, s. 455-469. <https://doi.org/10.1177/003776890037004004>
- Geertz C. 1973. The Interpretation of Cultures, Basic Books, New York.
- Habeck J.O. 2019. Auf Linas Spuren: Sowjetische Jagdgebiete in der DDR und deutsch-sowjetische Jagdfreundschaft, [w:] Collegae, amico, magistro: sbornik naučnih trudova k 70-letju d-ra Vilanda Khinttshe, red. V.O. Abashnik, L.D. Bondar, A-E. Hintzsche, Maidan, Kharkiv, s. 288-300.
- Hann Ch. 2007. The Anthropology of Christianity per se, "Archives Européennes de Sociologie", t. 48, nr 3, s. 383-410. <https://doi.org/10.1017/S0003975607000410>
- Hann Ch., Goltz H., red. 2010. Eastern Christians in Anthropological Perspective, University of California Press, Berkeley. <https://doi.org/10.1525/california/9780520260559.001.0001>
- Holbraad M., Pedersen M.A. 2008. Planet M: The Intense Abstraction of Marilyn Strathern, "The Cambridge Journal of Anthropology", t. 28, nr 3, s. 43-65.
- Kasselstrand I. 2015. Nonbelievers in the Church: A Study of Cultural Religion in Sweden. "Sociology of Religion", t. 76, nr 3, s. 275-294. <https://doi.org/10.1093/socrel/srv026>
- Kurkierewicz M. 2005. Dietrich Bonhoeffer - bezreligijne chrześcijaństwo, "Ekumenizm", <https://www.ekumenizm.pl/magazyn/dietrich-bonhoeffer-bezreligijne-chrzescijanstwo-2/>; dostęp: 28.04.2025.
- Lubańska M., Ładykowska A. 2013. Prawosławie - "chrześcijaństwo peryferyjne"? O teologicznych uwikłaniach teorii antropologicznej i stronniczości perspektyw poznawczych antropologii chrześcijaństwa, "Lud", t. 97, s. 195-220.
- Needham R. 1972. Belief, Language, and Experience, University of Chicago Press, Chicago.
- Robbins J. 2007. Continuity Thinking and the Problem of Christian Culture: Belief, Time, and the Anthropology of Christianity, "Current Anthropology", t. 48, nr 1, s. 5-38. <https://doi.org/10.1086/508690>
- Ruel M. 1982. Christians as Believers, [w:] Religious Organization and Religious Experience, red. J. Davis, Academic Press, London, s. 9-31.
- Sahlins M. 2022. The New Science of the Enchanted Universe: An Anthropology of Most of Humanity, Princeton University Press, Princeton, NJ. <https://doi.org/10.1515/9780691238166>
- Strathern M. 1988. The Gender of the Gift: Problems with Women and Problems with Society in Melanesia, Studies in Melanesian Anthropology, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London.
- Taylor Ch. 2007. A Secular Age, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Weber M. (1905) 1930. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, tłum. T. Parsons, A. Giddens, Allen and Unwin, London.
- Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.
- Zuckerman P. 2008. Society without God: What the Least Religious Nations Can Tell Us About Contentment, New York University Press, New York.

Zuzanna Grębecka „Podróż po morzu historii i potop pozytywnych wrażeń” – fenomen Arki Noego z Pławnej. Od religijności typu ludowego do paraetnografii

- Dobrzeński T. 1996. Legenda o Secie i drzewie życia, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, t. 10, s. 165–202.
- Durkheim E. 1990. Elementarne formy życia religijnego. System totemiczny w Australii, tłum. i wstęp A. Zadrożyńska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Eco U. 1998. Semiologia życia codziennego, tłum. J. Ugniewska, P. Salwa, Czytelnik, Warszawa.
- Hemka A., Olędzki J. 1990. Wrażliwość mirakularna, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, t. 44, z. 1, s. 8–14.
- Holmes D.R., Marcus G.E. 2009. Przeformułowanie etnografii. Wyzwanie dla antropologii współczesności, [w:] Metody badań jakościowych, t. 2, red. N.K. Denzin, Y.S. Lincoln, tłum. K. Miciukiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 645–662.
- Konończuk E. 2010. Historia jako spektakl zmysłów, [w:] Spektakle zmysłów, red. A. Wieczorkiewicz, M. Kostaszuk-Romanowska, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa, s. 34–52.
- Levi-Strauss C. 1969. Myśl nieoswojona, tłum. A. Zajączkowski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Lubańska M. 2007. Problemy etnograficznych badań nad religijnością, [w:] Religijność chrześcijan obrządku wschodniego na pograniczu polsko-ukraińskim, red. M. Lubańska, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 7–32.
- Napiórkowski M. i in. 2015. Kultura wernakularna. Antropologia projektów nieudanych, „Kultura Współczesna. Teoria, Interpretacje, Praktyka”, nr 3 (85), s. 14–26.
- Niedźwiedź A. 2014. Od religijności ludowej do religii przeżywanej, [w:] Kultura ludowa. Teorie, praktyki, polityki, red. A. Fatyga, R. Michalski, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Warszawa, s. 327–338.
- Olędzki J. 1989. Świadomość mirakularna, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 43, z. 3, s. 147–157.
- Otto R. 1968. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych, tłum. B. Kupis, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Pomian K. 2006. Historia. Nauka wobec pamięci, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pomian K. 2021. Zbieracze i osobliwości: Paryż–Wenecja XVI–XVIII wiek, tłum. A. Pieńkos, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Robotycki Cz. 1985. Myślenie typu ludowego w kulturze masowej (propozycje badawcze), „Etnografia Polska”, t. 29, z. 1, s. 111–117.
- Stomma L. 1986. Antropologia kultury wsi polskiej XIX wieku, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Tarkowska E. 2012. Pamięć w kulturze teraźniejszości, [w:] Kultura jako pamięć. Posttradycyjne znaczenie przeszłości, red. E. Hałas, Nomos, Kraków.
- Tokarska-Bakir J. 2000. Obraz osobliwy. Hermeneutyczna lektura źródeł etnograficznych, Universitas, Kraków.
- Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Zowczak M. 2003. Apokryf jako próba wiary, [w:] Nie-złota Legenda. Kanoniczność i apokryficzność w kulturze, red. J. Eichstaedt, K. Piątkowski, Colloquia Ethnologica, t. 1, Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie, Ożarów, s. 45–60.

Zowczak M. 2008. Między tradycją a komercją, „Znak”, nr 3, s. 31–44.

Łukasz Smyrski   **Mazowieckie przypadki św. Anny**

Bartnicka A. 2008. Skarby Mazowsza. Folklor kołbielski, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Sufczyn i Okolic, Sufczyn.

Bosiacka A. 2007. Religijność na Podlasiu w świetle ksiąg cudów z XVI-XVIII wieku, Liber, Warszawa.

Braun K. 2008. Współczesna religijność ludowa - kasus Kurpiów, "Znak", nr 636, s. 95-102.

Braun M. 2017-2018. Niematerialne dziedzictwo kulturowe w regionie - casus Mazowsze, "Rocznik Mazowiecki", t. 28, s. 255-270.

Cabaj A. 1957. Joście, "Ziemia", nr 11 (13), s. 12. <https://doi.org/10.2469/faj.v13.n2.11.2>

Chludziński T. 1981. Wielkanocna procesja na pogańskim uroczysku, "Ziemia", b.n., s. 187-197.

Czachowski H. 2003. Cuda, wizjonerzy i pielgrzymi. Studium religijności mirakularnej końca XX wieku w Polsce, Oficyna Naukowa, Warszawa.

Hemka A., Olędzki J. 1990. Wrażliwość mirakularna, "Polska Sztuka Ludowa", t. 44, nr 1, s. 8-14.

Jot-Drużycki J. 2002. Joście. Miejsce i obrzęd wiosenny we wsi Głupianka pod Kołbielą, "Rocznik Mazowiecki", t. 14, s. 247-255.

Kamiński A. 2012. Kto ukradł świętą?, "Co słyhać", nr 38, co-slychac.pl/5/Głupianka-śledcza/Kto-ukradł-świętą; dostęp: 13.12.2024.

Miechowicz Ł. 2023. Święte i przekłete. Kamienie w religijności ludowej. Katalog, Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa.

Niedźwiedź A. 2005. Obraz i postać. Znaczenia wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Smereka W. 1963. Najstarsza legenda o Matce Boskiej (Protoewangelia Jakuba), "Ruch Biblijny i Liturgiczny", t. 16, nr 5-6, s. 263-266. <https://doi.org/10.21906/rbl.2946>

Werner B. 1917. Kamień z miskami we wsi Głupianka w powiecie Mińsko-Mazowieckim, Sprawozdanie tymczasowe z poszukiwań archeologicznych w górnym dorzeczu Świdra i Kostrzynia, "Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego", t. 10, z. 3, s. 55-58.

Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Mira Markova **Local Cultures and Religions in Transition: The Example of the Anastenaria Rite**

Arnaudov M. 1969. Pri Nestinarite v Strandza, [in:] Ocherzi po Bulgarski folklore, vol. 2. Bulgarski pisatel, Sofia, pp. 410-504.

Bogdanov B. 1999. Ekstaz i entuziazam. Za vertikalnoto modelirane na sveta i svarzanata s nego sha-manska ideologia, "MIF", no. 5, Sofia, pp. 142-154.

Boteva D. 2000. Problemi na trakiskata istoria i kultura. Nov pogled varhu svedenia na Herodotus i Thucydides, Gutenberg Press, Sofia.

Geertz C. 1993. Religion as a Cultural System, [in:] C. Geertz, The Interpretation of Cultures: Selected Essays, Fontana Press, London, pp. 87-125. http://nideffer.net/classes/GCT_RPI_S14/readings/Geertz_Religion_as_a_Cultural_System.pdf; dostep: 17.07.2024.

Georgieva I. 1987. Nestinarstvoto v Bulgaria, [in:] Vtori mezdunaroden congress po Bulgaristika, vol. 10, Ethnographia, Sofia, pp. 37-51.

Georgieva I. 2005. Nestinarstvoto mezdu dve svetovni vojni, "Bulgarski folklore", no. 4, pp. 5-26.

Georgieva I., Stoilov K. 2013. Svestenite izvori v Strandza, [in:] Bulgarsko srednovekovie: obstestvo, vlast, istoria. Sbornik v chest na prof. d-r Miliana Kaimakamova, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Okhridski", Sofia, pp. 466-485.

Haland E.J. 2013. Cultural diversity in Greek Ethnography religion: From the Modern Anestenaria Festival to the Ancient World, "Mediterranean Review", vol. 6(1), pp. 1-41.

Hasel G. 1991. Speaking in Tongues. Biblical Speaking in Tongues and Contemporary Glossolalia, Adventist Theological Society Publications, Berrien Springs.

Lincoln B. 1989. Discourse and the Construction of Society, Oxford University Press, Oxford.

Markova M. 2022. Lokalni kulturi i tradizii, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Okhridski", Sofia.

Neykova R. 2013. Nestinarstvo: On Materials of South- East Bulgaria, [w:] Our Europe. Ethnography-Ethnology-Anthropology in Culture (Poznan), vol. 2, Poznan Society for the Advancement of the Arts and Science, pp. 89-105.

Rajchevski S. 2016. Kalendar i obrednost v Strandza i Iztochna Tracia, Izdatelstvo Zahari Stoyanov, Sofia.

Robbins J. 2007. Continuity Thinking and the Problem of Christian Culture: Belief, Time and the Anthropology of Christianity, "Current Anthropology", vol. 48(1), pp. 5-38. <https://doi.org/10.1086/508690>

Robbins J. 2014. The Anthropology of Christianity: Unity, Diversity, New Directions, "Current Anthropology", vol. 55(10), pp. 157-171. <https://doi.org/10.1086/678289>

Sharankov E. 1947. Nestinarstvoto. Sastnost i proiavi. Phsihofiziologichen i patophizichen pogled varhu ognehodstvoto, Lekopizdat, Sofia.

Torp L. 1986. The Anastenaria (Nestinsri) Ritual as Performed in the Village of Langadha, Thessaloniki, by Families Originating from Kostli Village in Bulgarian Thrace, [w:] Vtori mezdunaroden kongres po Bulgaristika, Bulgarian Academy of Science Press, Sofia, pp. 312-317.

Xygalatas D. 2011. Ethnography, Historiography, and the Making of History in the Tradition of the Anestenaria, "History and Anthropology", vol. 22(1), pp. 57-74. <https://doi.org/10.1080/02757206.2011.546855>

Zowczak M. 2019a. The Folk Bible of Central-Eastern Europe, Peter Lang, Berlin. <https://doi.org/10.3726/b16090>

Zowczak M. 2019b. The Locals (Tutejsi) and The Exiles: The Modernisation of Religious Culture in an Ethnographic Collage, [in:] Catholic Religious Minorities in the Times of Transformation, ed. M. Zowczak, Peter Lang, Berlin, pp. 361-416. <https://doi.org/10.3726/b15348>

Алена Ляшкевіч Святы камень з “божымі слядкамі” каля вёскі Крамянец (Лагойскі раён, Беларусь): лакальная святыня і агульнанацыянальная каштоўнасць

Biadula Z. 1911. W. Kremieniec, "Naša Niwa", № 20, с. 268. <https://doi.org/10.2307/784165>

Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Антропов Н. П. 2004. Белорусские этнолингвистические этюды: 2. Вызывание дождя (акциональный код), [в:] Язык культуры: Семантика и грамматика. К 80-летию со дня рождения академика Никиты Ильича Толстого (1923-1996), "Индрик", Москва, с. 190-216.

Басько В. І., Валодзіна Т. В., Кухаронак Т. І. 2008. Каляндарныя святы, звычаі і абрады, [у:] Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. Т. 4. Брэсцкае Палессе. Кн. 1, "Вышэйшая школа", Мінск, с. 19-244.

Бернштам Т. А. 2008. Феномен "смехплач" в русской народно-православной культуре, "Христианство в регионах мира", вып. 2, с. 298-376.

Валодзіна Т. 2011. Удава, [у:] Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік, "Беларусь", Мінск, с. 483.

Бутаў, І. 2023. "Мокрыя" і "плачлівыя" камяні на тэрыторыі Беларусі і Латвіі, "Беларускі фальклор: матэрыялы і даследаванні", вып. 10, с. 193-208.

Грынблат М. Я., Гурскі А. І. (укл.). 1983. Легенды і паданні, рэд. А. С. Фядосік, "Навука і тэхніка", Мінск.

Дучыц Л. 2011. Камяні-следавікі, [у:] Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік, "Беларусь", Мінск, с. 221.

Дучыц Л. 2014. Традыцыя шанавання Святога каменя ў вёсцы Крамянец Лагойскага раёна Мінскай вобласці, "Фалькларыстычныя даследаванні: Кантэкст. Тыпалогія. Сувязі", вып. 11, с. 279-282. <https://doi.org/10.1007/s11673-014-9540-5>

Дучыц Л., Зайкоўскі Э. 2011. Дзевяць, [у:] Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік, "Беларусь", Мінск, с. 145.

Дучыц Л., Зайкоўскі Э., Крук І., Лапацін Г. 2011. Дванаццаць, [у:] Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік, "Беларусь", Мінск, с. 142-143.

Дучыц Л., Зайкоўскі Э., Лобач У. 2011. Камень, [у:] Міфалогія беларусаў. Энцыклапедычны слоўнік, "Беларусь", Мінск, с. 219-220.

Дучыц Л., Клімковіч І. 2011. Сакральная геаграфія Беларусі, "Літаратура і Мастацтва", Мінск.

Зайковский Э. 2015. Камни на сакральных памятниках Беларуси, [в:] Таинственная Беларусь: материалы конференции (г. Минск, 25 января 2015 года), "Регистр", Минск, с. 73-84.

- Карабанаў А. К. 2011. Культавыя і гістарычныя валуны Беларусі, "Беларуская навука", Мінск.
- Лобач У. 2013. Міф. Прастора. Чалавек, "Тэхналогія", Мінск.
- Ляўкоў Э. 1992. Маўклівыя сведкі мінуўшчыны, "Навука і тэхніка", Мінск.
- Несцяровіч В. 2000. Як водгалас часоў язычніцтва, "Родны край", № 34, с. 4.
- Панченко А. 1998. Исследования в области народного православия. Деревенские святыни Северо-Запада России. "Алетейя", Санкт-Петербург.
- С-цовъ К. 1868. Пресвятой камень, "Минскія губернскія вѣдомости", № 50, 14 декабря. Часть неофициальная.
- Скварчэўскі, З. 2019. Па слядах багоў: нарысы беларускай міфалогіі, "Медысонт", Мінск.
- Толстой Н. И., Толстая С. М. 1978. Заметки по славянскому язычеству. 2. Вызывание дождя в Полесье, [в:] Славянский и балканский фольклор. Генезис. Архаика. Традиции, "Наука", Москва, с. 95-130.
- Традыцыі шанавання Святога каменя (в. Крамянец, Янушкавіцкі с/с, Лагойскі р-н, Мінская вобл.), <https://living-heritage.by/nks/2099/> [доступ: 13.06.2025].
- Традыцыя пакланення каменным крыжам вёсак Данілевічы і Баравое Лельчыцкага раёна Гомельскай вобласці (Каменныя "дзевачкі"), <https://living-heritage.by/nks/1131/> [доступ: 13.06.2025].
- Традыцыя ўшанавання валуна "Нявесцін камень", <https://living-heritage.by/nks/7574/> [доступ: 13.06.2025].

Леся Горошко-Погорецька «Листи до М»: уявлення українців про святого Миколая в контексті російсько-української війни

- Анцибор Д. 2023. Під подушку чи під ялинку? Антропологічне дослідження свят, Лабораторія, Київ.
- Белова О. 2004. Николай, [у:] Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т., под ред. Н. Толстого, т. 3 К (Круг) – П (Перепелка), Международные отношения, Москва, с. 398–401.
- Бурковська Л. 2015. Ікони святого Миколи в українському малярстві кінця 14–16 ст.: генеза, особливості іконографії та семантики, Видавництво імені Олени Теліги, Київ.
- Валенцова М., Узенева Е. 2004. Никола зимний, [у:] Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т., под ред. Н. Толстого, т. 3 К (Круг) – П (Перепелка), Международные отношения, Москва, с. 396–398.
- Виховний захід „Святий Миколай носить форму ЗСУ”. <https://naurok.com.ua/vihovniy-zahid-svyatyy-mikolay-nosit-formu-zsu-376176.html>; доступ: 5.07.2024.
- День святого Миколая. Історія свята, прикмети і теплі привітання. <https://www.nta.ua/den-svyatogo-mikolaya-istoriya-svyata-prykmety-i-tepli-pryvitannya/>; доступ: 22.08.2024.
- Дякуємо за свята: привітання воїнам ЗСУ, які цьогоріч є нашими Миколайками. 2023. https://lux.fm/dyakuyemo-za-svyata-pryvitannya-voyinam-zsu-yaki-cogorich-ye-nashimi-mikolajkami_n137912; доступ: 23.08.2024.
- Жишкович В. 2007. Святий Миколай Мирлікійський в українському іконописі XI–XV століть, [у:] Українська культура: з нових досліджень: зб. наук. статей на пошану С. П. Павлюка з нагоди його 60-ліття, НАН

України, Інститут народознавства, Львів, с. 540–554. Замість велосипеда: український хлопчик у листі до Миколая просить „суперсилу для ЗСУ”. https://24tv.ua/den-svyatogo-mikolaya-2022-ukrayinskiy-hlopchik-listi-prosit_n2203329; доступ: 16.08.2024.

Захар Саджениця: „Святий Миколай допомагав нам”. 2022. <https://velychlviv.com/zahar-sadzhenytsya-svyatyj-mykolaj-dopomagav-nam/>; доступ: 20.08.2024.

З ялинкою, Патроном і танками: ідеї новорічних малюнків для ЗСУ. <https://life.fakty.com.ua/ua/sviata-z-yalynkoyu-patronom-i-tankamy-ideyi-novorichnyh-malyunkiv-dlya-zsu/>; доступ: 23.08.2024.

Коломийчук О. 2016. Синкретизм образу великого християнського святого: до проблеми народного культу святого Миколая на Бойківщині, „Народна творчість та етнологія”, №4, с. 72–79.

Коломийчук О. 2022. Календарна обрядовість українців Бойківщини: осінньо-зимовий цикл (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.): монографія, Симфонія форте, Івано-Франківськ.

Курочкін О. 1994. Обрядовість (Календарні свята й обряди), [у:] Поділля: історико-етнографічне дослідження, Доля, Київ, с. 358–385.

Курочкін О. 2014. Святковий рік українців (від давнини до сучасності), Видавець Пшонківський, Біла Церква.

Кушлаба М. Образ Миколая-Чудотворця в українській життійній літературі. <https://askoldova-mohyla.org/uk/item,2042>; доступ: 3.07.2024.

Майор С. В. Миколай заступає на пост. 2022. <https://tverezo.info/post/164617>; доступ: 15.08.2024.

Макалюк Б. 2022. Символізує наступний рік та сьогоднішня – Укрпошта запускає голосування за нову новорічну марку. <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/novorichna-marka-vid-ukrposhty-golosuvannya-za-eskizy-marok/>; доступ: 7.11.2022.

Миколай в однострої ЗСУ: художник Журавель привітав українців зі святами. <https://zahid.espreso.tv/mikolay-v-odnostroi-zsu-khudozhnik-zhuravel-privitav-ukraintsiv-zi-svyatami>; доступ: 4.07.2024.

Романів М. 2024. Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця XIX – початку XXI ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка): дис. ... докт. філософ., спец. 032 „Історія та археологія”, галузь знань 03 „Гуманітарні науки”, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів.

Святий Миколай. Світло надії і сподівань. <https://uainfo.org/blogomems/1701944710-svyatyj-mikolay-svitlo-nadiyi-i-spodivan-avtor-oleksiy-kustovsky.html>; доступ: 22.08.2024.

Смоляк П. 2016. Поєднання народних та християнських традицій у святі Миколая на Тернопільщині, „Інтелігенція і влада”, серія: Історія, №34, с. 22–31.

Сосенко К. 1994. Різдво-Коляда і Щедрий Вечір: культурологічна оповідь, Український письменник, Київ.

Соцмережі вітають із Днем Святого Миколая та просять 300 танків під подушку. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3637110-socmerezhi-vitaut-iz-dnem-svatogo-mikolaa-ta-prosat-300-tankiv-pid-podusku.html>; доступ: 4.01.2025.

Це на Миколая, День ЗСУ та Різдво: меми про ліквідацію Киви. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20231206-cze-na-mykolaya-den-zsu-ta-rizdvo-memy-pro-likvidacziyu-kyvy/>; доступ: 16.08.2024.

Krzysztof Braun   **Regionalny wymiar kurpiowskiej pobożności**

- Baranowski I. 1911. Najstarszy opis Puszczy Kurpiowskiej, „Ziemia”, nr 18, s. 278–279.
- Barczewski W. 1923. Kiermasy na Warmji, Czcionkami drukarni „Gazety Olsztyńskiej”, Olsztyn.
- Chętnik A. 1937. Dąbrówka, kościół i parafia w pow. ostrołęckim, wyd. autor., Nowogród pod Łomżą.
- Czarnowski S. 1956 [1937]. Kultura religijna wiejskiego ludu polskiego, [w:] Dzieła, t. 1, Studia z historii kultury, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 88–107.
- Danielski W. 1973. Akomodacja liturgiczna, [w:] Encyklopedia katolicka, t. 1, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 247–249.
- Filochowski R. 1881. Ciekawe opowiadania pielgrzyma o miejscach cudami wstawionych, „Przegląd Katolicki”, Warszawa.
- Grygier T. 1974. Zagadnienia szkolne na Warmii i Mazurach a Kulturkampf, „Studia Warmińskie”, t. 11, s. 161–199.
- Gut Ł. 2017. Nie masz podobno i jednego Kurpia, żeby tam nie był. Pielgrzymki Kurpiów na Jasną Górę 1864–1939, portal „Kurpie – historia i trwanie”, <https://kurpie-historia-trwanie.blogspot.com/2017/09/nie-masz-podobno-i-jednego-kurpia-zeby.html>; dostęp: 27.03.2025.
- Hochleitner J. 2013. Warmińskie łosiere. Studium lokalnego pielgrzymowania, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- Jabłoński Z. 1982. Zasięg terytorialny i natężenie ruchu pielgrzymkowego na Jasną Górę w latach 1864–1914, „Studia Claromontana”, t. 3, s. 161–202.
- Jemielity W. 2004. Parafie Puszczy Kurpiowskiej, Kuria Diecezjalna Łomżyńska, Łomża.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania, tłum. J. Sroka, Pallottinum, Poznań.
- Kryński A.A. 1886. S. Skrodzki, Porządek prawa bartnego, wedle starożytnego zwyczaju y dawnych ustaw potocznych praw bartnych uchwalony i wydany... Spisany roku Pańskiego 1616, Archiwum Komisji Historycznej PAU, Kraków.
- Kudrzycki Z. 2003. Dzieje Rozóg. Pogranicze mazursko-kurpiowskie w XVI–XX wieku, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Olędzki J. 1960. Wota woskowe ze wsi Brodowe Łąki i Krzynowłoga Wielka, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 14, nr 1, s. 3–22.
- Olędzki J. 1970, Sztuka Kurpiów, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Paprocka W. 1993. Myszyniec. Studium z dziejów miasta, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa.
- Paszenda J. 1998. Pielgrzymowanie do Świętej Lipki dawniej i dziś, „Peregrinus Cracoviensis”, nr 6, s. 137–162
- Pielaszewski J. 1899. Najświętsza Maryja Panna Skępska oraz jej cuda, Włocławek.
- Toeppen M. 1995. Historia Mazur. Przyczynek do dziejów krainy i kultury pruskiej, tłum. M. Szymańska-Jasińska, oprac. G. Jasiński, Wspólnota Kulturowa „Borussia”, Olsztyn.
- Wójcicki W.K. 1854. Prawo bartne bartnikom należące... przez Imci P. Krzysztofa Niszczycyckiego, AD 1559, Biblioteka Starożytnych Pisarzy Polskich, Warszawa.

Zapała F. 1973. Akomodacja misyjna, [w:] Encyklopedia katolicka, t. 1, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 249–250.

Kamila Baraniecka-Olszewska Kształtowanie ram doświadczenia religijnego: pielgrzymka do sanktuarium w Kalwarii Pałacowskiej

Baraniecka K. 2008. Communitas a intencje pątników. Typy uczestnictwa w pielgrzymce. Wielki Odpust Kalwaryjski Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kalwarii Pałacowskiej, "Etnografia Polska", t. 52, s. 137-154.

Baraniecka-Olszewska K. 2016. O wielkim odpuszczeniu w Kalwarii Pałacowskiej ponownie. Refleksja nad antropologią pielgrzymek, "Etnografia Polska", t. 60, s. 27-42.

Baraniecka-Olszewska K. 2018. Natura Sanat: On Ecological Aspects of Healing Miracles in Kalwaria Pałacowska, Poland, "Journal of Global Catholicism", t. 2, nr 2, s. 26-54, <https://doi.org/10.32436/2475-6423.1033>; dostęp: 9.06.2025.

Bucholc M. 2020. Schengen and the Rosary: Catholic Religion and the Postcolonial Syndrome in Polish National Habitus, "Historical Social Research", t. 45, nr 1, s. 153-181.

Buyskykh J. 2016. Pomiędzy pamięcią a granicą: ukraińska pielgrzymka na Kalwarię Pałacowską, "Etnografia Polska", t. 60, s. 43-62.

Buyskykh I. 2019. In Pursuit of Healing and Memories: Cross-Border Ukrainian Pilgrimage to a Polish Shrine, "Journal of Global Catholicism", t. 3, z. 1, art. 4, <https://doi.org/10.32436/2475-6423.1049>; dostęp: 9.06.2025.

Buyskykh I. 2021. Routes to the Roots: The Revival of Greek Catholic Sanctuaries in Eastern Poland, "Journal of Orthodox Christian Studies", t. 4, nr 1, s. 69-91. <https://doi.org/10.1353/joc.2021.0004>

Coleman S. 2002. Do You Believe in Pilgrimage? Communitas, Contestation and Beyond, "Anthropological Theory", t. 2, nr 3, s. 355-368. <https://doi.org/10.1177/1463499602002003805>

Eade J., Sallnow M.J. 1991. Introduction, [w:] Contesting the Sacred. The Anthropology of Christian Pilgrimage, red. J. Eade, M.J. Sallnow, Routledge, London, s. 1-29.

Fedele A. 2013. Looking for Mary Magdalene: Alternative Pilgrimage and Ritual Creativity at Catholic Shrines in France, Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199898404.001.0001>

Lubańska M. 2014. Kategoria "sensualizmu" i "nierozróżnialności" na przykładzie kultu "cudotwórczej" ikony św. Menasa w bułgarskim monasterze w Obriadowci. Rewizja inspirowana prawosławną teologią ikony, "Prace Etnograficzne", t. 42, z. 1, s. 1-16.

Maddrell A., Dora V. della. 2013. Crossing Surfaces in Search of the Holy: Landscape and Liminality in Contemporary Christian Pilgrimage, "Environment and Planning A", t. 45, s. 1105-1126. <https://doi.org/10.1068/a45148>

McKevitt Ch. 1991. San Giovanni Rotondo and the Shrine of Padre Pio, [w:] Contesting the Sacred. The Anthropology of Christian Pilgrimage, red. J. Eade, M.J. Sallnow, Routledge, London, s. 77-97.

Mesaritou E., Coleman S., Eade J. 2016. Introduction: Guiding the Pilgrim, "Tourist Studies", t. 16, nr 1, s. 3-22. <https://doi.org/10.1177/1468797615588425>

- Meyer B. 2006. Religious Sensations. Why Media, Aesthetics and Power Matter in the Study of Contemporary Religion, http://www.fsw.vu.nl/nl/Images/Oratietekst_Birgit_Meyer_tcm249-36764.pdf; dostęp: 2.02.2016.
- Meyer B. 2009. From Imagined Communities to Aesthetic Formations: Religious Mediations, Sensational Forms, and Styles of Binding, [w:] Aesthetic Formations. Media, Religion, and the Senses, red. B. Meyer, Palgrave Macmillan, Basingstoke, s. 1-28. https://doi.org/10.1057/9780230623248_1
- Niedźwiedź A. 2014. Competing Sacred Places: Making and Remaking of National Shrines in Contemporary Poland, [w:] Pilgrimage, Politics and Place-Making in Eastern Europe. Crossing the Borders, red. J. Eade, M. Katić, Ashgate, Farnham-Burlington, s. 79-99. <https://doi.org/10.4324/9781315600505-5>
- Schechner R. 1985. Between Theatre and Anthropology, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Taylor Ch. 2002. Oblicza religii dzisiaj, tłum. A. Lipszyc, Znak, Kraków.
- Turner V. 2005. Gry społeczne, pola i metafory. Symboliczne działanie w społeczeństwie, tłum. W. Usa-kiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Turner V. 2010. Proces rytualny. Struktura i antystruktura, tłum. E. Dżurak, wstęp J. Tokarska-Bakir, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Turner V., Turner E. 1978. Image and Pilgrimage in Christian Culture, Columbia University Press, New York.
- Zowczak M. 2000. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Funna, Wrocław.

Agnieszka Kościańska, Agata Ignaciuk Dwurodzicielstwo, czyli prawa kobiet i poród po katolicku

- Barthes R. 2000. Mitologie, tłum. A. Dziadek, KR, Warszawa.
- Bender E.F., reż. 1967. Helga: Vom Werden des menschlichen Lebens, RINCO-FILM, München.
- Fijałkowski W. 1967. Szkoła rodzenia oparta na podstawach psychagogicznych, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
- Fijałkowski W. 1974. Szkoła rodzenia, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.
- Fijałkowski W. 1978. Sprawozdanie z I Światowego Kongresu Międzynarodowego Towarzystwa Popierania Rozwoju Rodziny (International Federation for Family Life Promotion - IFFFLP), 22-29 czerwca 1977 Cali, Kolumbia, "Ginekologia Polska", t. 49, nr 2, s. 152-158.
- Fijałkowski W. 1984. Miłość w spotkaniu płci, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Fijałkowski W. 1991. Moja droga do prawdy, Księgarnia św. Jacka, Katowice.
- Fijałkowski W. 1996. Ojcostwo na nowo odkryte, Wydawnictwo Diecezjalne, Pelplin.
- Harris A., red. 2018. The Schism of '68: Catholicism, Contraception and Humanae Vitae in Europe, 1945-1975, Palgrave Macmillan, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-70811-9>
- Ignaciuk A. 2020. No Man's Land? Gendering Contraception in Family Planning Advice Literature in State-Socialist Poland (1950s-1980s), "Social History of Medicine", t. 33, nr 4, s. 1327-1349. <https://doi.org/10.1093/shm/hkz007>

Ignaciuk A., Jarska N. 2023. Unawareness and Expertise: Acquiring Knowledge about Sexuality in Postwar Poland, "Journal of the History of Sexuality", t. 32, nr 2, s. 121-143. <https://doi.org/10.7560/JHS32201>

Ignaciuk A., Kościańska A. 2023. Regendering Childbirth: Catholicism, Medical Activism, and Birth Preparation in Post-War Poland, "Journal of the History of Medicine and Allied Sciences", t. 78, nr 3, s. 249-269. <https://doi.org/10.1093/jhmas/jrad020>

Kościańska A. 2014, Płeć, przyjemność i przemoc. Kształtowanie wiedzy eksperckiej o seksualności w Polsce, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323515708>

Kościańska A. 2017. Zobaczyć łośia. Historia polskiej edukacji seksualnej od pierwszej lekcji do internetu, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec.

Kościańska A. 2024, Productive Sexological Self-Censorship in Late Communist Poland between State and Church, "Journal of the History of Sexuality", t. 33, nr 1, s. 12-32. <https://doi.org/10.7560/JHS33102>

Lew-Starowicz Z. 1979. Mężczyzna i poród, "Itd", nr 44, s. 30.

Lew-Starowicz Z. 1989. Mężczyzna i poród, "Itd", nr 40, s. 23.

Lew-Starowicz Z. 1993. Seks partnerski, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.

Marody M., Giza-Poleszczuk A. 2000. Changing Images of Identity in Poland: From the Self-Sacrificing to the Self-Investing Woman?, [w:] Reproducing Gender. Politics, Publics, and Everyday Life after Socialism, red. S. Gal, G. Kligman, Princeton University Press, Princeton NJ, s. 151-175. <https://doi.org/10.1515/9780691228013-007>

Rodzić po ludzku, "Gazeta Wyborcza", 22.12.1994, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/170858/Rodzic-po-ludzku>; dostęp: 5.05.2025.

Urbanek B. 2004. Poradniki medyczne o seksualności kobiet i mężczyzn w XIX w., [w:] Kobieta i małżeństwo. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX i XX, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 61-72.

Wiśłocka M. 1978. Sztuka kochania, Iskry, Warszawa.

Włodzimierz Fijałkowski, „Gazeta Wyborcza”, WOM, 17.02.2003, <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/2002044/WLODZIMIERZ-FIJALKOWSKI>; dostęp: 5.05.2025.

Danuta Penkala-Gawęcka   **Poszukując uzdrowienia. O konwersjach religijnych w Kirgistanie**

Aitpaeva G. 2006. The Phenomenon of Sacred Sites in Kyrgyzstan. Interweaving of Mythology and Reality, [w:] Conserving Cultural and Biological Diversity. The Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes, red. T. Schaaf, C. Lee, UNESCO, Paris, s. 118-123.

Austin-Broos D. 2003. The Anthropology of Conversion: An Introduction, [w:] The Anthropology of Religious Conversion, red. A. Buckser, S.D. Glazier, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, s. 1-12.

Bayram M., Kinahan J. 2022. Kyrgyzstan: Religious Freedom Survey, 13 January 2022, "Forum 18 News Service", https://www.forum18.org/archive.php?article_id=2711; dostęp: 12.11.2024.

Blum M. 2023. Religious Freedom Landscape in Kyrgyzstan, United States Commission on International Religious Freedom, Country update: Kyrgyzstan, October 2023,

https://www.uscirf.gov/sites/default/files/202310/2023%20Kyrgyzstan%20Country%20Update_Oct.pdf;
dostęp: 12.11.2024.

Borbieva N. 2012. Foreign Faiths and National Renewal: Christian Conversion among Kyrgyz Youth, "Cul-ture and Religion", t. 13, nr 1, s. 41-63. <https://doi.org/10.1080/14755610.2012.658422>

Borbieva N. 2024. New Churches and the Religious Freedom Agenda in Kyrgyzstan, [w:] The Central Asian World, red. J. Féaux de la Croix, M. Reeves, Routledge, London-New York, s. 188-204. <https://doi.org/10.4324/9781003021803-15>

Cardoza D., Victor S. 2024. Religious Suasion: Introduction to the Special Issue, "Journal of the Royal Anthropological Institute", t. 30, nr S1, s. 5-24. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.14105>

Dilger H. 2007. Healing the Wounds of Modernity: Salvation, Community and Care in a Neo-Pentecostal Church in Dar Es Salaam, Tanzania, "Journal of Religion in Africa", t. 37, nr 1, s. 59-83. <https://doi.org/10.1163/157006607X166591>

Heyat F. 2004. Re-Islamisation in Kyrgyzstan: Gender, New Poverty and the Moral Dimension, "Central Asian Survey", t. 23, nr 3-4, s. 275-287. <https://doi.org/10.1080/0263493042000321371>

Hoskins D.G. 2014. Conversion Narratives in Context: Muslims Turning to Christ in Post-Soviet Central Asia, Doctoral Dissertation, University of South Africa, <https://core.ac.uk/download/pdf/43174422.pdf>; dostęp: 11.10.2024.

Kehl-Bodrogi K. 2008. "Religion Is Not So Strong Here": Muslim Religious Life in Khorezm after Socialism, LIT Verlag, Berlin. <https://doi.org/10.52038/978-38258-9909-7>

Knibbe K., Kupari H. 2020. Theorizing Lived Religion: Introduction, "Journal of Contemporary Religion", t. 35, nr 2, s. 157-176. <https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759897>

Kravel-Tovi M. 2023. Making a Difference: The Political Life of Religious Conversion, "Annual Review of Anthropology", t. 52, s. 19-37. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-052721-101416>

Louw M.E. 2007. Everyday Islam in Post-Soviet Central Asia, Routledge, London-New York. <https://doi.org/10.4324/9780203961773>

Louw M. 2023. Sharing Being: Alterity and Sharing as an Existential Question amongst Kyrgyz Christian Converts, "Ethnoscripts", t. 25, nr 1, s. 102-119. <https://doi.org/10.15460/ethnoscripts.2023.25.1.2177>

McBrien J., Pelkmans M. 2008. Turning Marx on His Head: Missionaries, 'Extremists' and Archaic Secularists in Post-Soviet Kyrgyzstan, "Critique of Anthropology", t. 28, nr 1, s. 87-103. <https://doi.org/10.1177/0308275X07086559>

Montgomery D.M. 2016. Practicing Islam. Knowledge, Experience, and Social Navigation in Kyrgyzstan, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1h9cv9b>

Pelkmans M. 2007. "Culture" as a Tool and an Obstacle: Missionary Encounters in Post-Soviet Kyrgyzstan, "Journal of the Royal Anthropological Institute", t. 13, nr 4, s. 881-899. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2007.00462.x>

Pelkmans M. 2009. Temporary Conversions: Encounters with Pentecostalism in Muslim Kyrgyzstan, [w:] Conversion after Socialism: Disruptions, Modernisms and Technologies of Faith in the Former Soviet Union, red. M. Pelkmans, Berghahn Books, Oxford, s. 143-162. <https://doi.org/10.1515/9781845459628-009>

- Pelkmans M. 2017. *Fragile Conviction: Changing Ideological Landscapes in Urban Kyrgyzstan*, Cornell University Press, Ithaca-London. https://doi.org/10.26530/OAPEN_627435
- Penkala-Gawęcka D. 2006. *Medycyna komplementarna w Kazachstanie. Siła tradycji i presja globalizacji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Penkala-Gawęcka D. 2014. Niepewność, ryzyko, zaufanie. System opieki medycznej i jego reformy w postsowieckim Kirgistanie a strategie zdrowotne mieszkańców Biszkeku, "Etnografia Polska", t. 58, z. 1-2, s. 135-157.
- Penkala-Gawęcka D. 2014a. The Way of the Shaman and the Revival of Spiritual Healing in Post-Soviet Kazakhstan and Kyrgyzstan, "Shaman. Journal of the International Society for Academic Research on Shamanism", t. 22, nr 1-2, s. 57-8.
- Penkala-Gawęcka D. 2016. Risky Encounters with Doctors? Medical Diversity and Health-Related Strategies of the Inhabitants of Bishkek, Kyrgyzstan, "Anthropology & Medicine", t. 23, nr 2, s. 135-154. <https://doi.org/10.1080/13648470.2016.1180582>
- Penkala-Gawęcka D. 2018. A "Miracle Bed" and a "Second Heart": Technology and Users of Complementary and Alternative Medicine in the Context of Medical Diversity in Post-Soviet Kyrgyzstan, [w:] *Complementary and Alternative Medicine: Knowledge Production and Social Transformation*, red. C. Brosnan, P. Vuolanto, J.-A. Brodin Danell, Palgrave Macmillan, Cham, s. 139-163. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73939-7_6
- Penkala-Gawęcka D. 2021. Shamans, Islam and the State Medical Policy in Post-Soviet Kazakhstan and Kyrgyzstan, [w:] *The Shamaness in Asia: Gender, Religions and the State*, red. D. Torri, S. Roche, Routledge, London-New York, s. 103-132. <https://doi.org/10.4324/9780429319808-8>
- Penkala-Gawęcka D. 2024. Healing with Spirits: Human and More-than-Human Agency in Kazakhstan and Kyrgyzstan, [w:] *The Central Asian World*, red. J. Féaux de la Croix, M. Reeves, Routledge, London-New York, s. 392-405. <https://doi.org/10.4324/9781003021803-31>
- Privratsky B.G. 2001. *Muslim Turkistan: Kazak Religion and Collective Memory*, Curzon Press, Richmond.
- Radford D. 2014. Contesting and Negotiating Religion and Ethnic Identity in Post-Soviet Kyrgyzstan, "Central Asian Survey", t. 33, nr 1, s. 15-28. <https://doi.org/10.1080/02634937.2013.871831>
- Rambo L.R. 2003. *Anthropology and the Study of Conversion*, [w:] *The Anthropology of Religious Conversion*, red. A. Buckser, S.D. Glazier, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, s. 211-222.
- Rasanayagam J. 2006. Healing with Spirits and the Formation of Muslim Selfhood in Post-Soviet Uzbekistan, "Journal of the Royal Anthropological Institute", t. 12, nr 2, s. 377-393. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2006.00296.x>
- Rasanayagam J. 2011. *Islam in Post-Soviet Uzbekistan: The Morality of Experience*, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511719950>
- Toktogulova M. 2007. Syncretism of Beliefs (Kyrgyzchylık and Musulmanchylık), [w:] *Mazar Worship in Kyrgyzstan: Rituals and Practitioners in Talas*, red. G. Aitpaeva, A. Egemberdieva, M. Toktogulova, Aigine Research Center, Bishkek, s. 507-518.
- Tulebaeva B. 2017. In Search of the Good Life. Value Conflicts and Dilemmas in the Practice of Islam in Kochkor, Kyrgyzstan, [w:] *Approaching Ritual Economy. Socio-Cosmic Fields in Globalised Contexts*, red. R. Hardenberg, Universität Tübingen, Tübingen, s. 71-103.

Joanna Mroczkowska   **Śmierć nieświeckiego zwierzęcia. Dyskursy o uboju rytualnym w Polsce**

- Asz N. 1936. W obronie uboju rytualnego, Gmina Wyznaniowa Żydowska, b.m.w.
- Berger J. 1991 [1980]. Why Look at Animals?, [w:] About Looking, Vintage, Random House, New York-Toronto.
- Brach-Czaina J. 2022. Szczeliny istnienia, Dowody na Istnienie, Warszawa.
- Brzozowski W. 2013. Dopuszczalność uboju rytualnego w Polsce, "Państwo i Prawo", R. 68, z. 5, s. 47-56.
- Ciarka R. 1994. O sposobach zabijania zwierząt, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", nr 3-4, s. 139-148.
- Coetzee J.M. 2006. Elizabeth Costello, Znak, Warszawa.
- Douglas M. 2002 (1966). Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, Routledge, London-New York.
- Fiddles N. 1991. Meat. A Natural Symbol, Taylor and Francis, London.
- Foucault M. 2005. Inne przestrzenie, tłum. A. Rejniak-Majewska, "Teksty Drugie", nr 6, s. 117-125.
- Francuz G. 2019. Czy można pogodzić wolność ludzi i zwierząt, [w:] Bezpieczne czy zniewolone. Szkice o zwierzętach, red. H. Mamzer, A. Żok, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz, s. 13-38.
- Gołaszewski L. 2011. Rzeźnicy rytualni i ubój rytualny w międzywojennym orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz Najwyższego Trybunału Administracyjnego, [w:] Regnum et religio. Relacje państwo-religia na przestrzeni wieków, red. M.J. Nocuń, J. Róg, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Goody J. 2013. Industrial Food: Towards the Development of a World Cuisine, [w:] Food and Culture. A Reader. Third Edition, red. C. Counihan, P. Van Esterik, Routledge, New York-London.
- Gzyra D. 2018. Dziękuję za świńskie oczy. Jak krzywdzimy zwierzęta, Krytyka Polityczna, Warszawa.
- Haładewicz M. 1994. Perły przed wieprze, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", nr 3-4, s. 153-154.
- Helios J., Jedlecka W., Ławniczak A. 2016. Aspekty prawne, filozoficzne oraz religijne ochrony roślin i zwierząt - wybrane zagadnienia, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Ingold T. 2016. Introduction, [w:] What is Animal?, red. T. Ingold, Routledge, New York-London, s. 1-16. <https://doi.org/10.4324/9781315539126>
- Kozhevnikova M. 2024. O problemie etyki ekologizującej w badaniach etnograficznych. Refleksje w cieniu Antropocenu, "Etnografia Polska", t. 67, s. 137-145. <https://doi.org/10.23858/EP68.2024.3870>
- Kuciel-Frydryszak J. 2023. Chłopki: opowieść o naszych babkach, Wydawnictwo Marginesy, Warszawa.
- McLoughlin E. 2019. Knowing Cows: Transformative Mobilizations of Human and Nonhuman Bodies in an Emotionography of the Slaughterhouse, "Gender Work Organ", t. 26, s. 322-342. <https://doi.org/10.1111/gwao.12247>
- Mroczek R. 2017. Ubój rytualny w Polsce - wybrane aspekty, "Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego", t. 17, nr 1, s. 106-115. <https://doi.org/10.22630/PRS.2017.17.1.10>
- Mroczkowska J. 2014. Transformacja życia w śmierć, a śmierci w pokarm. Społeczny wymiar świniobicia w podlaskiej wsi, "Magazyn antropologiczno-społeczno-kulturowy «MASKA»", nr 22, s. 204-213.

Mroczkowska J. (w druku). Znikający rolnik, Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Główny Urząd Statystyczny 2011. <https://doi.org/10.59139/ws.2011.11.2>

Pollan M. 2008. W obronie jedzenia. Manifest wszytkożercy. Wydawnictwo MIND, Warszawa.

Schweitzer A. 2020. Die Ehrfurcht vor dem Leben. Grundtexte aus fünf Jahrzehnten, C.H. Beck, München.

Stull D., Broadway M. 1995. Killing Them Softly: Work in Meatpacking Plants and What it Does to Workers, [w:] Any Way You Cut It: Meat Processing and Small-Town America, red. D. Stull, M. Broadway, D. Griffith, University Press of Kansas, Lawrence, s. 61-83.

Suszko A. 2017. "Zwierzę zawsze pozna człowieka" - relacje podlaskich rolników ze zwierzętami, "Etnografia Polska", t. 61, z. 1-2, s. 209-223.

Tarasiuk R.M. 2016. Polityczne i kulturowe aspekty szehity w Polsce, "DOCTRINA. Studia Społeczno-Polityczne", t. 13, s. 223-252.

Yuval N.H. 2017. Sapiens. Od zwierząt do bogów, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Zielińska-Chmielewska A. 2020. Ocena efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw mięsnych w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, <https://wydawnictwo.ue.poznan.pl/books/978-83-8211-017-3/978-83-8211-017-3.pdf>; dostęp: 12.06.2025.

Zieliński T.J. 2012. Ustawodawstwo II Rzeczypospolitej wymierzone w wyznawców judaizmu, "Przegląd Prawa Wyznaniowego", t. 4, s. 34-44.

Małgorzata Rajtar We Do Not “Indulge in Blood”: Religion, Materiality, and Biomedicine in Germany

Anidjar G. 2014. Blood. A Critique of Christianity, Columbia University Press, New York. <https://doi.org/10.7312/anid16720>

Beckford J.A. 1975. The Trumpet of Prophecy: A Sociological Study of Jehovah's Witnesses, Basil Blackwell, Oxford.

Bialecki J., Haynes N., Robbins J. 2008. The Anthropology of Christianity, "Religion Compass", vol. 2(6), pp. 1139-1158. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2008.00116.x>

Bildhauer B. 2013. Medieval European Conceptions of Blood: Truth and Human Integrity, "Journal of the Royal Anthropological Institute", vol. 19(S1), pp. S57-S76. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12016>

Bock G.L. 2012. Jehovah's Witnesses and Autonomy: Honouring the Refusal of Blood Transfusions, "Journal of Medical Ethics", vol. 38, pp. 652-656. <https://doi.org/10.1136/medethics-2012-100802>

Bodnaruk Z.M., Wong C.J., Thomas M.J. 2004. Meeting the Clinical Challenge of Care for Jehovah's Witnesses, "Transfusion Medicine Reviews", vol. 18(2), pp. 105-116. <https://doi.org/10.1016/j.tmr.2003.12.004>

Boylston T. 2013. Food, Life, and Material Religion in Ethiopian Orthodox Christianity, [in:] A Companion to the Anthropology of Religion, eds. J. Boddy, M. Lambek, Wiley-Blackwell, Malden, pp. 257-273. <https://doi.org/10.1002/9781118605936.ch14>

- Bynum C.W. 2007. *Wonderful Blood: Theology and Practice in Late Medieval Northern Germany and Beyond*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Cannell F. 2006. Introduction: The Anthropology of Christianity, [in:] *The Anthropology of Christianity*, ed. F. Cannell, Duke University Press, Durham, pp. 1-50. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1198v5x.4>
- Cannell F. 2013. The Blood of Abraham: Mormon Redemptive Physicality and American Idioms of Kin-ship, "Journal of the Royal Anthropological Institute", vol. 19(S1), pp. S77-S94. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12017>
- Carsten J. 2011. Substance and Relationality: Blood in Contexts, "Annual Review of Anthropology", vol. 40, pp. 19-35. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.012809.105000>
- Carsten J. 2013. Introduction: Blood Will Out, "Journal of the Royal Anthropological Institute", vol. 19(S1), pp. S1-S23. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12013>
- Copeman J. 2009a. Introduction: Blood Donation, Bioeconomy, Culture, "Body & Society", vol. 15(1), pp. 1-28. <https://doi.org/10.1177/1357034X09103435>
- Copeman J. 2009b. *Veins of Devotion. Blood Donation and Religious Experience in North India*, Rutgers University Press, New Brunswick. <https://doi.org/10.2307/j.ctt5hj12c>
- Copeman J., Banerjee D. 2019. *Hematologies: The Political Life of Blood in India*, Cornell University Press, Ithaca-London. <https://doi.org/10.7591/cornell/9781501745096.001.0001>
- Cumberland W.H. 1986. The Jehovah's Witness Tradition, [in:] *Caring and Curing: Health and Medicine in the Western Religious Traditions*, eds. R.L. Numbers, D.W. Amundsen, Macmillan Publishing Company, New York, pp. 468-485.
- Das V. 2012. Ordinary Ethics, [in:] *A Companion to Moral Anthropology*, ed. D. Fassin, John Wiley & Sons, <https://doi.org/10.1002/9781118290620.ch8>.
- Daswani G. 2013. On Christianity and Ethics. Rupture as Ethical Practice in Ghanaian Pentecostalism, "American Ethnologist", vol. 40(3), pp. 467-479. <https://doi.org/10.1111/amet.12033>
- Dressler S. 1999. Blood "Scandal" and AIDS in Germany, [in:] *Blood Feuds. AIDS, Blood, and the Politics of Medical Disaster*, eds. E.A. Feldman, R. Bayer, Oxford University Press, New York-Oxford, pp. 191-212. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195129298.003.0007>
- Engelke M. 2009. Reading and Time: Two Approaches to the Materiality of Scripture, "Ethnos", vol. 74(2), pp. 151-174. <https://doi.org/10.1080/00141840902940450>
- Engelke M. 2010. Past Pentecostalism: Notes on Rapture, Realignment, and Everyday Life in Pentecostal and African Independent Churches, "Africa", vol. 80(2), pp. 177-199. <https://doi.org/10.3366/afr.2010.0201>
- Engelke M. 2012. Material Religion, [in:] *The Cambridge Companion to Religious Studies*, ed. R. Orsi, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 209-229. <https://doi.org/10.1017/CCOL9780521883917.012>
- Farquhar J., Zhang Q. 2005. Biopolitical Beijing: Pleasure, Sovereignty, and Self-Cultivation in China's Capital, "Cultural Anthropology", vol. 20(3), pp. 303-327. <https://doi.org/10.1525/can.2005.20.3.303>
- Feeley-Harnik G. 1995. Religion and Food: An Anthropological Perspective, "Journal of the American Academy of Religion", vol. 63(3), pp. 565-582. <https://doi.org/10.1093/jaarel/LXIII.3.565>
- Fontein J., Harries J. 2013. The Vitality and Efficacy of Human Substances, "Critical African Studies", vol. 5(3), pp. 115-126. <https://doi.org/10.1080/21681392.2013.847660>

- Foucault M. 1987. The Ethics of Care for the Self as a Practice of Freedom, "Philosophy & Social Criticism", vol. 12(2-3), pp. 112-131. <https://doi.org/10.1177/019145378701200202>
- Franklin S. 2013. From Blood to Genes, [in:] Blood and Kinship. Matter for Metaphor from Ancient Rome to the Present, eds. Ch.H. Johnson, B. Jussen, D.W. Sabean, S. Teuscher, Berghahn Books, New York, pp. 285-306.
- Hann Ch. 2014. The Heart of the Matter: Christianity, Materiality, and Modernity, "Current Anthropology", vol. 55(S10), pp. S182-S192. <https://doi.org/10.1086/678184>
- Hazard S. 2013. The Material Turn in the Study of Religion, "Religion & Society: Advances in Research", vol. 4, pp. 58-78. <https://doi.org/10.3167/arrs.2013.040104>
- Jansen W., Dresen G. 2012. Fluid Matters: Gendering Holy Blood and Holy Milk, [in:] Things: Religion and the Question of Materiality, eds. D. Houtman, B. Meyer, Fordham University Press, New York, pp. 215-231. <https://doi.org/10.5422/fordham/9780823239450.003.0013>
- Jenkins T. 2012. The Anthropology of Christianity: Situation and Critique, "Ethnos", vol. 77(4), pp. 459-476. <https://doi.org/10.1080/00141844.2012.669775>
- Johnson Ch.H., Jussen B., Sabean D.W., Teuscher S., eds. 2013. Blood and Kinship: Matter for Metaphor from Ancient Rome to the Present, Berghahn Books, New York. <https://doi.org/10.3167/9780857457493>
- Keane W. 2007. Christian Moderns: Freedom and Fetish in the Mission Encounter, University of California Press, Berkeley.
- Keane W. 2014. Rotting Bodies: The Clash of Stances toward Materiality and its Ethical Affordances, "Current Anthropology", vol. 55(S10), pp. S312-S321. <https://doi.org/10.1086/678290>
- Kirsch T.G. 2008. Spirits and Letters: Reading, Writing and Charisma in African Christianity, Berghahn Books, New York.
- Lederer S.E. 2008. Flesh and Blood: Organ Transplantation and Blood Transfusion in Twentieth-century America, Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195161502.001.0001>
- Lock M. 2002. Twice Dead: Organ Transplants and the Reinvention of Death, University of California Press, Berkeley. <https://doi.org/10.1525/9780520926714>
- Mayblin M. 2013. The Way Blood Flows: The Sacrificial Value of Intravenous Drip Use in Northeast Brazil, "Journal of the Royal Anthropological Institute", vol. 19(S1), pp. S42-S56. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12015>
- Meyer B. 2014. An Author Meets Her Critics: Around Birgit Meyer's "Mediation and the Genesis of Presence: Toward a Material Approach to Religion", Inaugural Lecture by Birgit Meyer, "Religion and Society: Advances in Research", vol. 5, pp. 205-230. <https://doi.org/10.3167/arrs.2014.050114>
- Meyer B. 2023. Religion and Materiality: Food, "Fetish" and Other Matters, [in:] Stepping Back and Looking Ahead: Twelve Years of Studying Religious Contact at the Käte Hamburger Kolleg Bochum, eds. M. Freudenberg, F. Elwert, T. Karis, M. Radermacher, J. Schlamelcher, Brill [open access], pp. 267-301. https://doi.org/10.1163/9789004549319_011; accessed: 27.12.2024.
- Mol A. 2011. Tasting Food: Tasting Between the Laboratory and the Clinic, [in:] A Companion to the Anthropology of the Body and Embodiment, ed. F.E. Mascia-Lees, Wiley-Blackwell, Chichester, pp. 467-480. <https://doi.org/10.1002/9781444340488.ch27>

- Muramoto O. 1998a. Bioethics of the Refusal of Blood by Jehovah's Witnesses: Part 1. Should Bioethical Deliberation Consider Dissidents' Views?, "Journal of Medical Ethics", vol. 24, pp. 223-230. <https://doi.org/10.1136/jme.24.4.223>
- Muramoto O. 1998b. Bioethics of the Refusal of Blood by Jehovah's Witnesses: Part 2. A Novel Approach Based on Rational Non-Interventional Paternalism, "Journal of Medical Ethics", vol. 24, pp. 295-301. <https://doi.org/10.1136/jme.24.5.295>
- Muramoto O. 2001. Bioethical Aspects of the Recent Changes in the Policy of Refusal of Blood by Jehovah's Witnesses, "British Medical Journal", vol. 322, pp. 37-39. <https://doi.org/10.1136/bmj.322.7277.37>
- Nath J. 2010. "God is a vegetarian": The Food, Health and Bio-spirituality of Hare-Krishna, Buddhist and Seventh-Day Adventist Devotees, "Health Sociology Review", vol. 19(3), pp. 356-368. <https://doi.org/10.5172/hesr.2010.19.3.356>
- Penton J.M. 1985. Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses, University of Toronto Press, Toronto.
- Rajtar M. 2013. Bioethics and Religious Bodies: Refusal of Blood Transfusions in Germany, "Social Science & Medicine", vol. 98, pp. 271-277. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.02.043>
- Rajtar M. 2014. Krew jako ciało "obce" i "indywidualne". Krew i biotożsamość na przykładzie świadków Jehowy w Niemczech, "Etnografia Polska", vol. 58(1-2), pp. 101-116.
- Rajtar M. 2021. Competing Religious and Biomedical Notions of Treatment: The Case of Blood Transfusion Refusals, [in:] The Routledge Handbook of Religion, Medicine, and Health, eds. D. Lüddeckens, P. Klassen, P. Hetmanczyk, J. Stein, Routledge, New York, pp. 406-420. <https://doi.org/10.4324/9781315207964-33>
- Ridley D.T. 1999. Jehovah's Witnesses' Refusal of Blood: Obedience to Scripture and Religious Conscience, "Journal of Medical Ethics", vol. 25, pp. 469-472. <https://doi.org/10.1136/jme.25.6.469>
- Robbins J. 2007. Continuity Thinking and the Problem of Christian Culture: Belief, Time, and the Anthropology of Christianity, "Current Anthropology", vol. 48(1), pp. 5-38. <https://doi.org/10.1086/508690>
- Robbins J. 2014. The Anthropology of Christianity: Unity, Diversity, New Directions. An Introduction to Supplement 10, "Current Anthropology", vol. 55(S10), pp. S157-S171. <https://doi.org/10.1086/678289>
- Robertson J. 2012. Hemato-nationalism: The Past, Present, and Future of "Japanese Blood", "Medical Anthropology", vol. 31(2), pp. 93-112. <https://doi.org/10.1080/01459740.2011.624957>
- Sanabria E. 2009. Alleviative Bleeding: Bloodletting, Menstruation and the Politics of Ignorance in a Brazilian Blood Donation Centre, "Body & Society", vol. 15(2), pp. 123-144. <https://doi.org/10.1177/1357034X09104112>
- Savulescu J. 2007. Autonomy, the Good Life, and Controversial Choices, [in:] The Blackwell Guide to Medical Ethics, eds. R. Rhodes, L.P. Francis, A. Silvers, Blackwell Publishing, Oxford, pp. 17-37. <https://doi.org/10.1002/9780470690932.ch1>
- Savulescu, J., Momeyer R.W. 1997. Should Informed Consent Be Based on Rational Beliefs?, "Journal of Medical Ethics", vol. 23, pp. 282-288. <https://doi.org/10.1136/jme.23.5.282>
- Schwarz M.T. 2009. Emplacement and Contamination: Mediation of Navajo Identity through Excorpored Blood, "Body & Society", vol. 15(2), pp. 145-168. <https://doi.org/10.1177/1357034X09103440>
- Shao J. 2006. Fluid Labor and Blood Money: The Economy of HIV/AIDS in Rural Central China, "Cultural Anthropology", vol. 21(4), pp. 535-569. <https://doi.org/10.1525/can.2006.21.4.535>

- Sharp L.A. 2006. *Strange Harvest: Organ Transplants, Denaturated Bodies, and the Transformed Self*, University of California Press, Berkeley. <https://doi.org/10.1525/9780520939615>
- Simpson B. 2013. Blood Rhetorics: Donor Campaigns and Their Publics in Contemporary Sri Lanka, "Ethnos", vol. 76(2), pp. 254-275. <https://doi.org/10.1080/00141844.2010.546868>
- Singelenberg R. 1990. The Blood Transfusion Taboo of Jehovah's Witnesses: Origin, Development and Function of a Controversial Doctrine, "Social Science and Medicine", vol. 31(4), pp. 515-523. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(90\)90048-W](https://doi.org/10.1016/0277-9536(90)90048-W)
- Starr D. 1998. *Blood: An Epic History of Medicine and Commerce*, Warner Books, London.
- Titmuss R.M. 1997 [1970]. *The Gift Relationship: From Human Blood to Social Policy*, The New Press, New York. [https://doi.org/10.1016/S0033-3506\(97\)00096-6](https://doi.org/10.1016/S0033-3506(97)00096-6)
- Ulsenheimer K. 2010. Ablehnung von Fremdblut durch Zeugen Jehovas: Perioperatives Management aus rechtlicher Sicht, "Der Anaesthetist", vol. 59, pp. 312-318. <https://doi.org/10.1007/s00101-010-1702-1>
- Unschuld P.U. 1980. The Issue of Structured Coexistence of Scientific and Alternative Medical Systems: A Comparison of East and West German Legislation, "Social Science and Medicine", vol. 14B, pp. 15-24. [https://doi.org/10.1016/0160-7987\(80\)90036-8](https://doi.org/10.1016/0160-7987(80)90036-8)
- Waldby C., Rosengarten M., Treloar C., Frazer S. 2004. Blood and Bioidentity: Ideas about Self, Boundaries and Risk among Blood Donors and People Living with Hepatitis C, "Social Science and Medicine", vol. 59, pp. 1461-1471. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.01.012>
- Watch Tower [Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania]. 1996. *Jehovas Zeugen. Menschen aus der Nachbarschaft. Wer sind sie?*, Wachturm-Gesellschaft, Selters/Taunus.
- Watch Tower [Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania]. 2013. *New World Translation of the Holy Scriptures (2013 Revision)*. <https://www.jw.org/en/publications/bible/nwt/books/acts/15/>; accessed: 02.04.2016.
- Watch Tower [Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania]. 2024. *2024 Service Year Report of Jehovah's Witnesses Worldwide*. <https://www.jw.org/en/library/books/2024-Service-Year-Report-of-Jehovahs-Witnesses-Worldwide/2024-Grand-Totals/>; accessed: 4.01.2025

Aleksandra Sulikowska-Bełczowska Gromowładny. Prorok Eliasz jako bohater biblii ludowej i ikon na kulturowych pograniczach Wschodu i Zachodu

- Bin Gorion M.J. 2023. *Żydowskie legendy biblijne*, tłum. R.R. Stiller, Wydawnictwo Vis-à-vis Etiuda, Kraków.
- Cohen A. 2002. *Talmud. Syntetyczny wykład na temat Talmudu i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, tłum. R. Gromacka, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa.
- Cyryl ze Scytopolis. 2011. *Żyoty mnichów palestyńskich*, tłum. E. Dąbrowska, opr. R. Kosiński, Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 2011.
- Dąbek-Wirgowa T., wyb. 1983. *Siedem niebios i ziemia. Antologia dawnej prozy bułgarskiej*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Dejnowicz A., wyb. i opr. 2004. *Kult świętego Mikołaja w tradycji prawosławnej*, Wydawnictwo Fundacji Collegium Europaeum Gnesnense, Gniezno.

- Frankfurter D. 1993. *Elijah in Upper Egypt. The Apocalypse of Elijah and Early Egyptian Christianity*, Fortress Press, Minneapolis.
- Johnston P.S. 2010. *Cienie Szeolu. Śmierć i zaświaty w biblijnej tradycji żydowskiej*, tłum. P. Sajdek, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Kowalska M. 1986. *Ukraina w połowie XVII w. w relacji arabskiego podróżnika Pawła, syna Makarego z Aleppo*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Krueger D. 2010. *The Old Testament and Monasticism*, [w:] *Old Testament in Byzantium*, red. P. Mgdalino, R. Nelson, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C., s. 199–221.
- Kruk M.P. 2019. *Ikony XIV–XVI wieku w Muzeum Narodowym w Krakowie*, t. 1, Katalog, Muzeum Narodowe, Kraków.
- Kuśmirek A. 2004. *Sefer Elijahu – żydowska Apokalipsa Eliasza. Wprowadzenie i przekład*, „*Studia Judaica*”, t. 7, nr 1 (13), s. 123–137.
- Łużny R., wyb., tłum. i opr. 1990. *Pieśń o niebieskiej księdze. Antologia rosyjskiej ludowej poezji religijnej*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Majeska G. 2002. *Russian Pilgrims in Constantinople*, „*Dumbarton Oaks Papers*”, nr 56, s. 93–108. <https://doi.org/10.2307/1291857>
- Minczew G., Skowronek M., wyb. i red. 2006. *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian południowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Naumow A. 1996. *Wiara i historia. Z dziejów literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich*, Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Naumow A. 2002. *Domus divisa. Studia nad literaturą ruską w I. Rzeczypospolitej*, Collegium Columbinum, Kraków 2002.
- Nieczajewa G.G. 2002. *Wietkowskaja ikona*, Izdatielstwo Czetyrie czetwierti, Minsk.
- Ousterhout R. 2010. *New Temples and New Solomons: The Rhetoric of Byzantine Architecture*, [w:] *Old Testament in Byzantium*, red. P. Mgdalino, R. Nelson, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C., s. 223–253.
- Podobiedowa O.I. 1965. *Miniatury russkich istoriczeskich rukopisiej. K istorii russkogo licewogo letopisanija*, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa.
- Rubinkiewicz R., opr. 2000. *Apokryfy Starego Testamentu*, Vocatio, Warszawa.
- Sielicki F., tłum. i opr. 1999. *Powieść minionych lat*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Starowieyski M., red. 2001. *Apokryfy Nowego Testamentu, III, Listy i apokalipsy chrześcijańskie*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Starowieyski M., red. 2003. *Apokryfy Nowego Testamentu, I, Ewangelie apokryficzne, cz. 1, Fragmenty. Narodzenie i dzieciństwo Maryi i Jezusa*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Starowieyski M., red. 2003a. *Apokryfy Nowego Testamentu, I, Ewangelie apokryficzne, cz. 2, Św. Józef i św. Jan Chrzyciel, Męka i Zmartwychwstanie Jezusa, Wniebowzięcie Maryi*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Sulikowska A., red. 2004. *Ikony. Przedstawienia maryjne z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie*, Muzeum Narodowe, Warszawa.

Sulikowska-Bełczowska A. 2019. Ogniste oblicze Bogurodzicy. Na marginesie rosyjskiej ikonografii maryjnej w XIX w., [w:] Studia o kulturze cerkiewnej w dawnej Rzeczypospolitej, t. 2, red. A. Groniek, A.Z. Nowak, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 285–307.

Teodoret z Cyru. 1994. Dzieje miłości Bożej. Historia mnichów syryjskich, tłum. K. Augustyniak, wstęp E. Wipszycka, K. Augustyniak, opr. K. Augustyniak, R. Turzyński, Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 1994.

Uspienski B.A. 1985. Kult św. Mikołaja na Rusi, tłum. E. Janus, M.R. Mayenowa, Z. Kozłowska, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

Winnicka K. 2018. Ikony z XVII wieku w Muzeum Historycznym w Sanoku. Katalog zbiorów, t. 3, Muzeum Historyczne, Sanok.

Zowczak M. 2013 [2000]. Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.

Katarzyna Waszczyńska Pogranicze życia i sztuki – Mikołaj Tarasiuk i jego drewniany naród/lud

Bluj M. 2000. Zatrzymać czas. Rzecz o zbieraczach i kolekcjonerach na Białorusi, niepublikowana praca laboratoryjna, Archiwum Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Byćko L. 2009. Wandrouki pa Palessi, „Echa Polesia”, t. 3, nr 23, s. 34–35.

Gałęcka O. 2009. Batlejka – ludowy teatr Białorusi, [w:] Kultury wschodniosłowiańskie – oblicza i dialog. Rosja. Ukraina. Białoruś, red. A. Chudzińska-Parkosadze, Instytut Filologii Rosyjskiej, Poznań, s. 229–233.

Karliukiewicz A. 2008. Padarozža u bačkouskija wioski, „Biełaruskaja dumka”, lipiec, s. 112–113.

Łobaczewska O. 2008. sjaljanskaja Encykłapedyja u tworach Mikałaj Tarasiuka, Literatura i iskusstwo, Minsk.

Marczuk R. 2019. Drauljany narod Mikałaj Tarasiuka, „Biełaruskaja Lesnaja Gazieta”, nr 22 (1252), b.n.s.

Wałasiuk L. 2014. Sjaljanski filosof i mastak, [w:] L. Wałasiuk, Nieprydumanyja partrety. Mastaki i litaratary, narodnyje majstry i dojlidy Bierasciejszczyny, AAT Bresckaja drukarnia, Brest, s. 238–239.

Ewa Klekot Artystki ludowej portret własny

Brzozowska L. 2022. Scenariusze Zalipia. Współczesne sposoby (re)prezentowania przeszłości sztuki ludowej, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 24, s. 109–118. <https://doi.org/10.61464/siml.19>

Cieśla-Reinfussowa Z. 1950. Wystawa sztuki ludowej w Dąbrowie koło Tarnowa, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 4, z. 7–12, s. 151–154.

Curyło L. b.d. Opowiada Ludwik Curyło mąż Felicji, rękopis w Archiwum MEK.

Curyłowa F. 1951. List z 8.III.1951 do Romana Reinfussa, rękopis w Archiwum MEK.

Hankowska R. 1991. Fajans wrocławski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Hartwig J. 1952. Podróż dookoła malowanego pieca, maszynopis w archiwum MEK; tekst opublikowany w: „Świat”, nr 49.

- Jackowska A. 1983. Poglądy Zalipianek na sztukę, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 37, z. 1–2, s. 19–38.
- Jackowski A. 1991. Marginalia, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, t. 45, z. 1, s. 33–34. Klekot E. 2021. Kłopoty ze sztuką ludową. Gust, ideologie, nowoczesność, słowo/obraz terytoria, Gdańsk.
- Kobylarczyk K. 2012. W tym sękl!, Małopolski Instytut Kultury, Kraków.
- Komornicka-Rościszewska T. 1977. Konkurs „Malowana chata” na Powiślu Dąbrowskim, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 31, z. 2, s. 95–106.
- Pietkiewicz K. 1948. Wystawy i konkursy sztuki ludowej Ministerstwa Kultury i Sztuki, maszynopis w Archiwum MEK.
- Pietkiewicz K. 1953. Zagadnienia opieki nad twórczością ludową, „Polska Sztuka Ludowa”, R. VII, z. 2, s. 95–106.
- Reinfuss R. 1974. Felicja Curyłowa (1903–1974). Wspomnienie pośmiertne, „Polska Sztuka Ludowa”, nr 28, z. 4, s. 252–253.
- Telakowska W. 1954. Twórczość ludowa w nowym wzornictwie, Wydawnictwo „Sztuka”, Warszawa.
- Zawistowicz-Adamska K. 1976. Polska sztuka ludowa. Stan wiedzy. Prace badawcze. Opieka i upowszechnianie, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, t. 18.
-
- Jacek Wajszczak „Papier, kamień, nożyce”, czyli performatywność rysunku w badaniach terenowych**
- Certeau M. de. 2008. Historia i antropologia u Lafitau, tłum. E. Godlewska, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", t. 1, s. 8-22.
- Czerni K., Nowosielski J. 2015. Listy i zapomniane wywiady, Znak, Kraków.
- Domańska E. 2007. "Zwrot performatywny" we współczesnej humanistyce, "Teksty Drugie", nr 5, s. 48-61.
- Foa M. i in. 2020. Performance Drawing. New Practices since 1945, Bloomsbury Publishing, London. <https://doi.org/10.5040/9781350113022>
- Frąckiewicz S. 2020. Ten łokieć źle się zgina. Rozmowy o ilustracji, Czarne, Wołowiec.
- Lafitau J.-F. 1724. Moeurs des sauvages ameriquains, comparées aux moeurs des premiers temps, Saugrain l'aine et Charles Etienne Hochereau, Paryż.
- Pink S. 2009. Doing Sensory Ethnography, Sage, London. <https://doi.org/10.4135/9781446249383>
- Olędzki J. 1985. Znaki istnienia, "Polska Sztuka Ludowa", t. 39, s. 3-22.
- Olędzki J. 1991. Murzynowo. Znaki istnienia i tożsamości kulturalnej mieszkańców wioski nadwiślańskiej XVIII-XX wieku, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Pallasmaa J. 2012. Oczy skóry. Architektura i zmysły, tłum. M. Choptiany, Instytut Architektury, Kraków.
- Pallasmaa J. 2015. Myśląca dłoń. Egzystencjalna i ucieleśniona mądrość w architekturze, tłum. M. Chop-tiany, Instytut Architektury, Kraków.
- Rakowski T. 2009. Łowcy, zbieracze, praktycy niemocy, słowo/obraz terytoria, Gdańsk.
- Sontag S. 1997. On Photography, Farrar, Straus and Giroux, New York.

Taussig M. 2011. I Swear I Saw This: Drawings in Fieldwork Notebooks, Namely My Own, University of Chicago Press, Chicago. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226789842.001.0001>

Tomicki R. 1976. Słowiański mit kosmogoniczny, "Etnografia Polska", t. 20, z. 1, s. 47-97.

Vuylsteke C. 2024. Draw for Change, Lannoo Publishers, Tielt.

Zowczak M., red. Katolickie mniejszości wyznaniowe w Polsce i Ukrainie. Studia porównawcze, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2021.

Zuccaro F. 1768. L'idea de' pittori, scultori ed architetti, Nella stamperia di Marco Pagliarini, Roma.

Żuchowski T.J. 2001. Rysunek. Czy wszyscy mówimy o tym samym?, [w:] Disegno - rysunek u źródeł sztuki nowożytnej: materiały sesji naukowej w Toruniu, 26-27 X 2000, red. T.J. Żuchowski, S. Dudzik, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 13-31.

Sławomir Sikora **Materializacje pamięci: media i strach w filmach Michaela Hanekego**

Douglas M. 2007. Czystość i zmaza. Analiza pojęć nieczystości i tabu, tłum. M. Bucholc, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

Foucault M. 1998. Nadzorować i karać. Narodziny więzienia, tłum. T. Komendant, Aletheia, Warszawa.

Furedi F. 2018. How Fear Works. Culture of Fear in the Twenty-First Century, Bloomsbury Continuum, London.

Haneke M. 2009. "Spiegel" Interview with Director Michael Haneke: "Every Film Rapes the Viewer", <http://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-director-michael-haneke-every-film-rapes-the-viewer-a-656419.html>; dostęp: 12.05.2013.

Ingold T. 2010. Bringing Things Back to Life: Creative Entanglements in a World of Materials, NCRM Working Paper. Realities / Morgan Centre, University of Manchester, Manchester.

Latour B. 2010. Splatając na nowo to, co społeczne. Wprowadzenie do teorii aktora-sieci, tłum. A. Derra, K. Abriszewski, Universitas, Kraków.

Ricoeur P. 1985. "Symbol daje do myślenia", tłum. S. Cichowicz, [w:] tegoż, Egzystencja i hermeneu-tyka. Rozprawy o metodzie, wyb. i red. S. Cichowicz, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa, s. 62-80.

Ricoeur P. 1991. Trwoga rzeczywista i złudna, tłum. P. Kamiński, [w:] tegoż, Podług nadziei. Odczyty, szkice, studia, wyb. i red. S. Cichowicz, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa, s. 31-50.

Sikora S. 2013a. "Ukryte" Michaela Hanekego jako eksperymentalny "dokument" performatywny, "Kwartalnik Filmowy", nr 82, s. 92-104 <https://doi.org/10.36744/kf.2745>

Sikora S. 2013b. O "Miłości" Michaela Hanekego trochę inaczej. Aporie cielesności, "Kwartalnik Filmowy", nr 83-84, s. 152-162. <https://doi.org/10.36744/kf.2694>

Sikora S. 2017. Polskie Wesele AD 1968 z Szarym Człowiekiem w tle. Performowanie historii w "Usłyszcie mój krzyk", "Kwartalnik Filmowy", nr 100, s. 68-80. <https://doi.org/10.36744/kf.1989>

Stomma L. 1986. Antropologia kultury wsi polskiej XIX w., Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.

Tuan Y.-F. 1987. Przestrzeń i miejsce, tłum. A. Morawińska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

Z.B. [Benedyktowicz Z.]. 1993. Antropologia filmu (wprowadzenie do działu artykułów), "Kwartalnik Filmowy", nr 2 (lato), s. 17.

Tomasz Rakowski Dwudziestoczerogodzinny esej performatywny pisany pod wpływem pewnego spotkania, dużej ilości herbaty z lukrecji, porostu islandzkiego i trawy cytrynowej

Dauksza A. 2024. *Ludzie nieznaczeni. Taktyki przetrwania*, Karakter, Kraków.
<https://doi.org/10.18318/td.2023.2.1>

Kędziorek P. 1996. *Chłopskie zrządzenie*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, t. 50, nr 1–2, s. 114–123.

Zowczak M. 2013. *Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej*, wyd. 2, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.